

FERENCZ ZOLTÁN
KESZELI SÁNDOR
KOVÁCS-KRASSÓI ANIKÓ

A MEGTÉRÉST ELŐSEGÍTŐ TÉNYEZŐK A MAI MAGYAR FIATAL- ÉS FELNŐTTKORI MEGTÉRŐK ÉLETÉBEN

*„Áldjátok tehát az Urat irgalmasságáért,
az emberek fiaival művelt csodáiért,
hogy összetörte az érckapukat,
s összezúzta a vas-zárákat [...],
tóvá változtatott sivatagot,
és vizek forrásává olyan földet,
amelyen víz nem volt.”*

(107. Zsolt 15-16, 35)

1. A KUTATÁST MOTIVÁLÓ TÉNYEZŐK ÉS A KUTATÁS CÉLJA

A mai magyar egyház helyzetét, annak örömmel és étellel teli eseményeit, valamint árnyoldalait szemlélve több kérdés is megfogalmazódott bennünk, amelyekre választ kerestünk. Ezek a kérdések ösztönöztek arra, hogy egy olyan kutatásba kezdjünk, amely a fiatal- és felnőttkori megtérés külső és belső körülményeire próbál rávilágítani. Íme a minket foglalkoztató gondolatok, kérdések közül néhány, a legfontosabbak:

– Az első, minket foglalkoztató kérdéskör a katekumenátus intézményének egyre szélesebb körökben történő terjedésével függ össze. Sokadik éve már, hogy hazánkban összegyűlnek tapasztalatcserére, szemléletmódbeli alakulásra és tanulásra azok, akik a fiatalok és felnőttek keresztény életbe történő bevezetését a katekumenátus folyamatában végzik, illetve szeretnék végezni, vagy pusztán érdeklődnek a benne rejlő, gyümölcsöző lehetőségek iránt. Néhány esetben szó esik arról, hogy „Honnan jönnek ide, a katekumenátusba az emberek?”, „Mi váltja ki bennük azt a letisztult szándékot, hogy idejüket rászánva érdeklődjenek Isten, az egyház, vagy általában a hit iránt?” Ugyanakkor ezeken a konferenciákon a figyelem elsősorban a hit útján járó emberek előrehala-

dásának azon időszakaira fordítódik, amikor ők már érdeklődnek, illetve amikor ebből az érdeklődés szakaszából a határozott, Isten melletti döntésen keresztül alakulnak a Feltámadottal való együttélés titokzatos kalandjában.

A kérdés tehát, ami minket foglalkoztatott ebben a tekintetben, hogy „Mi váltja ki a mai fiatal- és felnőttkori megtérőkben magát az érdeklődés szándékát, hogy rászánják magukat a keresésre?” „Vannak-e olyan, jól megfogható tényezők, amelyek kifejezetten a *mai magyar társadalomban* élő fiatalok és felnőttek Istenre találásának gyökerénél fölfedezhetők?”

– A második kérdéscsoport apropóját a Klérus Kongregáció 1997-es dokumentuma, a Katekézis Általános Direktóriuma szolgáltatja. Ez az egyetemes egyház szintjén megjelent legutóbbi, általános érvényű, a katekézis természetével, folyamatával foglalkozó dokumentum, amikor a katekézis helyéről beszél az egyház tevékenységei között, egy világos, evangelizációval kapcsolatos felhívást fogalmaz meg a részegyházak számára:¹

„Csak a megtérésből kiindulva, azaz megtámaszkodva annak belső állapotára, 'aki hisz', képes a szorosán vett katekézis teljesíteni sajátos feladatát, tudniillik a hitre nevelést.

Az a tény, hogy a katekézis kezdetben vállalja ezeket a missziós feladatokat, nem menti föl a részegyházat a kötelezettség alól, hogy intézményesen gondoskodjék az első igehirdetésről mint Jézus missziós parancsának teljesítéséről. A katekézis megújulásának erre az előzetes missziós evangelizációra kell támaszkodnia.”

Az egyházmegyék, plébániaközösségek küldetésének része tehát, hogy elősegítsék a nem hívő embertársak számára a vonzó és meghívó találkozást az életüket kiteljesíteni kívánó és tudó Istennel. Ez a feladat kétségtelenül sok gyakorlati kérdést vet fel. Ezek közül az egyik legalapvetőbb, amely a kutatás elkezdésénél is ott állt: „Mire érzékeny a mai ember, ami elindíthatja őt az istenkeresésben?”. Más szavakkal kifejezve: „Mire vonatkozik a keresést elindító benső fogékonyság, amelynek ismeretében, és amelyre építve a keresztény közösségek összeállíthatják kifejezetten evangelizációs kezdeményezéseiket?”. Vagy képszerűen kifejezve ugyanez: „Milyen ajtókon kopogtassanak a keresztények a nem hívők életében, amelyek, ha megnyílnak, rajtuk keresztül meg tudják velük ismertetni (az első találkozások szintjén) a velük járó Feltámadt Krisztust, hogy számukra is vonzó legyen ez a kapcsolat?”

¹ A KLÉRUS KONGREGÁCIÓJA, *A Katekézis Általános Direktóriuma*, Szent István Társulat, Budapest, 1998, 62. [Saját kiemelés]

– A harmadik kérdéskör a legfontosabb korosztályi katekézis gyakorlatával kapcsolatos. Mind az említett Katekézis Általános Direktórium, mind pedig a Magyar Katechetikai Direktórium hangsúlyozza a felnőttek katekézisének elsőbbségét a többi korosztályi katekézis előtt. Ennek az elsőbbségnek több oka is van. Az egyik az, hogy a felnőttek képesek a legteljesebb módon megélni a krisztusi életmodellt, annak minden területén, ezért ők azok, akik az evangelizáció főszereplőivé is válhatnak környezetükben.²

A kérdés, amire evvel összefüggésben kerestük a választ, hogy „Melyek azok a feladatok, amelyekre a katekézis során fel kellene készülniük a felnőtteknek ahhoz, hogy a személyes szintű evangelizációra képesek, vagy még felkészültebbek legyenek?”.

Ilyen, és ezekkel szorosan összefüggő kérdések alapján fogalmaztuk meg a kutatás hármas célját:

- 1) fényt deríteni arra, hogy melyek azok a (vagy egyáltalán vannak-e) ki-tüntetett tényezők, amelyek a magyar társadalmi, kulturális és vallási helyzetben jelentős részben szerepet játszanak a mai fiatal- és felnőtt-kori megtérésekben;
- 2) annak elősegítése, hogy az egyház közösségei ezen tényezők ismeretében felülvizsgálhassák, és szükség szerint átalakítsák benső életüket;
- 3) annak előmozdítása ezen tényezők feltárásával, hogy a keresztyén közösségek (még) tudatosabban, ezekre építve állíthassák össze evangelizációs kezdeményezéseiket.

Kutatásunk tehát kifejezetten gyakorlati teológiai jellegű. A jelenség vallásszociológiai megközelítése, valamint az egyház által hivatalosan megfogalmazott evangelizáció, és katekézis-koncepció alapján kívánunk megfogalmazni előremutató és alkalmazható irányvonalakat a mind gyümölcsözőbb első evangelizáció érdekében. Ehhez hasonló felmérés hazánkban még nem készült.

A továbbiakban az első evangelizáció fogalmát a következő értelemben használjuk: az a folyamat, amelyet az egyház – közösségein, vagy az egyes keresztyényeken keresztül – végez annak érdekében, hogy a nem hívőt segítse eljutni odáig, hogy keresztyén hitre jusson, vagyis az önálló, szabad döntésig, miszerint keresztyényként akar élni. Ebbe beletartozik minden – tettekben és szavakban megnyilvánuló – tevékenység, amely az evangéliumi üzenettel történő kifejezett találkozást előkészíti, azt megvalósítja, és segíti

² Vö. MKPK HB, *Magyar Katechetikai Direktórium*, Szent István Társulat, 2000, 3.3.2.1.; *A Katekézis Általános Direktórium*, 171

a hit és a megtérés megszületését. Ebben az értelemben a kereszténnyé válás első, alapvető szakaszát jelenti.³

2. A KUTATÁS MÓDSZERE, LÉPÉSEI

A kutatást az alábbi szakaszokban végeztük el:

1. irodalmi adatok gyűjtése a hitre jutást elősegítő folyamattal és tényezőivel, valamint – az elmúlt 15-20 évre visszanyúlóan – a magyar egyház helyzetével és feladataival kapcsolatban;
2. kérdőív összeállítása, amelyben egy demográfiai és egy a hittel, megtéréssel kapcsolatos kérdésblokk szerepel;⁴
3. a kérdőívek eljuttatása és kitölttetése a potenciális kitöltőkkel meglévő, és újonnan kialakított kapcsolatokon keresztül;
4. adatbázis készítése a kitöltött kérdőívek alapján;
5. az adatok összegzése előre megfogalmazott húsz szempont alapján;
6. pasztorális, kateketikai, és kifejezetten az első evangelizációra vonatkozó, gyakorlati következtetések levonása, amelyben viszonyítási pontokként a tanítóhivatali dokumentumok alapján kirajzolódó pasztorális, kateketikai, és az evangelizációval kapcsolatos mai koncepció szolgált;
7. a kutatás eredményeinek közzététele.

3. AZ EREDMÉNYEK ÖSSZEGRÉSE

128 kitöltött és értékelhető kérdőív adatai alapján dolgoztunk. A válaszadók mintegy 47 településről valók az ország minden részéről.⁵ 78 nő és 50 férfi válaszadó volt. A beérkezett adatok összegzését az előre megfogalmazott vizsgálati szempontok alapján több pontban tesszük meg. Előbb a kitöltő személyek „megtérésfogalmát” (Mit jelent

3 Vö. *Ad gentes* zsinati dokumentum 6, 26. *Katekézis Általános Direktóriuma* 56/a, 61-62; GEVAERT J., *Prima evangelizzazione*, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 1990, 11-14. o.; U.ő., *La proposta del Vangelo a chi non conosce il Cristo*, Elle Di Ci, Leumann –Torino, 2001, 14-19. o.

4 A kérdőívet ld. a tanulmány végén, a mellékletben.

5 Az alábbi településekről, illetve településrészekről (Budapest esetében) érkeztek be válaszok: Andornaktálya, Baja, Balatonfüred, Békéscsaba, Borsodnádasd, Budakalász, Budakeszi, Budaörs, Budapest, Cegléd, Csölyospálos, Debrecen, Diósd, Domaszék, Dunaharaszti, Esztergom, Érd, Füzesabony, Gyomaendrőd, Győr, Harkakötöny, Hódmezővásárhely, Homokkomárom, Hort, Kaposvár, Kecskemét, Kiskunhalas, Kistelek, Kisszállás, Kőszeg, Ócsa, Pécs, Piliscsaba, Pilisszentiván, Pomáz, Szamosszeg, Szarvas, Szeged, Szentes, Székesfehérvár, Szombathely, Vác, Vaskút, Veresegyház, Veszprém, Zákányszék, Zsombó. Két válaszadó jelenleg az Egyesült Államokban él. A kérdőívek válaszaik között voltak hiányosak. Ez az oka egyes táblázatokban a kitöltők összesített számára vonatkozó eltéréseknek.

számukra a megtérés?) foglaljuk össze, ezt követően a megtérésre és hitre vonatkozó válaszok alapján összegezzük a beérkezett információkat, végül ugyanezt tesszük, de már a demográfiai adatokkal mutatott összefüggésekből kiindulva.

3.1. Megtérésfogalmak

A megtérés lényegét legnagyobb arányban (71,1%) az Istennel, Jézussal élésben fogalmazták meg. A válaszadók több, mint kétötödének (43%) a megtérés új, értelmes életet jelentett, ami egyben szemlélet-, értékrend- és gondolkodásmód változást is hozott. Minden hetedik válaszadó jelezte, hogy a megtérés számára a közösséghez tartozást, a szolgálatot, mások segítségének lehetőségét jelentette. A legkisebb arányban (8,6%) a megtérés folyamat-jellegét emelték ki lényeges momentumként. A két leggyakrabban említett tényező szorosan össze is kapcsolódott a válaszadók véleményében, vagyis a Jézussal élés leginkább életszemlélet, értékrend változást jelentett sokaknál.

A megtérés lényegének megfogalmazásában meghatározó módon az iskolai végzettség és a család mérete játszott szerepet. A Jézussal élést kiemelkedő arányban fogalmazták meg a diplomások (79%), a megtérés folyamat-jellegét pedig a 4 fős családokban élők (24%). Bár nem magyarázó erővel, de szintén jelentős arányban fogalmazták meg ez utóbbi szempontot a megyei jogú városokban élők (15%) és a 31-130 ezres városok lakói (25%). A megtérés lényegét az új, értelmes életben megtalálók között nagy arányban voltak a megyei jogú városokban élők (54%) és az 51-80 ezer Ft egy főre jutó jövedelemmel rendelkezők (63%). A közösséghez tartozást, a szolgálatot a községekben élők (33%) és az érettségivel (mint legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezők) (24%) nevezték meg az átlagnál nagyobb arányban a megtérés lényegeként.

A válaszokból kitűnik, hogy a válaszadók mindegyike számára a megtérés egy – lassabban, vagy gyorsabban kibontakozó – fordulatot jelent az életében, amely folyamatban Jézus Krisztus személye (és az egyház) döntő viszonyítási pontként szerepel.

3.2. A hit kialakulására vonatkozó adatok és összefüggések

A hit megszületésével kapcsolatban nyolc kérdés szerepelt a kiküldött kérdőíveken. Ezek vonatkoztak a gyermekkori vallásos nevelésre, annak jelentőségére, előrelendítő és hátráltató sajátosságaira, a megtérés fogalmára (amelyet az előbb összegeztünk), a megtérésben szerepet játszó tényezőkre és hatásukra, valamint a megtérésben az egyháztól kapott és várt (de nem, vagy nem teljesen megkapott) segítségre.

3.2.1. A gyermekkori vallásos nevelés mint előzmény⁶

A minta tagjainak 60 százaléka nyilatkozott úgy, hogy gyermekkorában vallásos nevelésben részesült. Közöttük kiemelkedő arányban voltak az elváltak és az özvegyek, de nagy arányban adtak ilyen választ a községekben élők is (83%). Azok között, akik nem részesültek korábban vallásos nevelésben jellemzően a nőtleneket, hajadonokat találtuk, de a legalacsonyabb jövedelműek közül is nagy arányban (54%) tartoztak ebbe a csoportba.

A vallásos nevelésben részesülők négyötöde járt hittanra gyermekkorában; több mint kétharmaduk (67,5%) részesült a beavató szentségekben és több mint a felének (53,2%) volt olyan templomi élménye, amelyet fontosnak tartott.

Lényegesen kisebb arányban (16,4%) említették a kimondottan a családban, a szülőktől kapott vallásos nevelést. A vallásos nagyszülők példáját, az egyházi iskolát (7-7%) csak elenyésző arányban említették a vallásos nevelésben részesült válaszadók.

A vallásos nevelést jellemző sajátosságok sok helyen szorosan összekapcsolódnak a válaszadók véleményeiben. A hittanra járók nagy gyakorisággal említették, hogy részesültek a beavató szentségekben, hogy részük volt a templomba járás élményében, valamint, hogy egyházi iskolába jártak, és a családban is kaptak vallásos nevelést. Akik számára a beavató szentségek voltak a leginkább meghatározóak, azok a templomélményt, a családi nevelést és a mozgalomhoz tartozást is gyakran említették. A templomélmény leginkább a családi vallásos neveléssel volt összekapcsolva. A gyermekkori vallásos nevelésből a hittant említők között kiemelkedő arányban találtuk az érettségizetteket (95%). A családi, vallásos nevelés a 10 ezer főnél kisebb lélekszámú településeken (44%) és Budapesten (54%) volt átlagot meghaladó arányú.

⁶ A válaszadók által említett elemek, amelyek a vallásos nevelés részét képezték, a következő kategóriákba sorolhatók: részvétel katekézisen; részesedés a beavató szentségekben (előtte rövidebb-hosszabb felkészítés); van tudása Istenről, hitről (de valódi istenkapcsolata nem alakult ki); mise- és templomélmény, részvétel imádságokon, ministráláson, találkozás/ismeretség lelkipásztorral; vallásos nagyszülői modell megléte; egyházi iskolába járás; családi, szülői vallásos nevelés; lelkeségi mozgalomhoz tartozás.

3.2.2. A gyermekkori vallásos nevelés pozitív vonásai, amelyeket a megtérésben kulcsfontosságúnak tekinthetünk⁷

A válaszadók 52,3%-a jelezte, hogy vallásos neveltetésüknek voltak pozitív hatásai.

A vallásos nevelésnek a későbbi megtérés szempontjából lényeges, pozitív sajátosságai között a vallásos nevelésben részesültek többsége (57,1%) a hitbéli alapok letételét, az alaptanítások megismerését nevezte meg. Jóval kisebb arányban említették, hogy a hívő szülő és/vagy pap személyében pozitív vallásos példát kaptak (16,9%), valamint hogy az egyházi szervezet működésének és a közösség szokásainak ismerete megtartó erő volt számukra (13%). Elenyésző arányban említették, hogy a gyermekkori vallásos nevelés eredményezte volna Isten szeretetének megismerését (5,2%), és hogy ebben a nevelésnek fontos vonása lett volna a személyesség (vagyis a hitbéli nevelők és a gyermek közötti meghitt, hitbéli beszélgetések) megléte (3,9%).

A vallásos nevelés pozitív hatásait a demográfiai háttérváltozók szerint vizsgálva azt találtuk, hogy a hívő szülők, pap példája a 3 fős családokban élőkre; a személyesség (közvetlen emberi kapcsolat megélése a hitnevelés folyamatában) a megyei jogú városokban élőkre volt bizonyíthatóan nagy hatással. Kiemelkedő arányban említették a szokásokat, az egyházi szervezet ismeretét a 3 fős családok tagjai; az alaptanításokat pedig a nagy városokban élők és a GYES-en, GYED-en lévők.

3.2.3. A gyermekkori vallásos nevelés hátráltató hatásai a későbbi megtérésre nézve⁸

A vallásos nevelésben részesültek szerint leginkább negatív hatása a taszító isten- és egyházképpnek volt (24,7%). Valamivel kevesebben voltak azok, akik szerint a szerető Isten, valamint a Lélek bemutatásának hiánya is jelentős negatívum (18,2%). A vallásos nevelésben részesültek 13 százaléka a szokás, a kötelesség kényszerítő erejét tartotta rossznak. Alacsony arányban (5,2%) említették a szülői példa hiányát a negatívumok között.

⁷ A gyermekkori vallásos nevelés előrelendítő elemi között az alábbi kategóriákat lehet megemlíteni a beérkezett válaszok alapján: a) hívő (nagy)szülő, pap, katekéta példája; b) a szokások, az egyházi szervezet ismerete (mint megtartó erő); c) személyesség a vallásos nevelésben (beszélgetések, személyes odafigyelés, törődés); d) az alapok letétele (alaptanítások); az istenszeretet megismerése; [e) volt, aki azt jelezte, hogy „előny volt, hogy nem volt vallásos nevelése”].

⁸ A hátráltató tényezőket a következő kategóriákba soroltuk: a) a szokás kényszerítő ereje/kötelesség-kereszténység/félelem Istentől; b) taszító istenkép/egyházkép/kereszténykép (benne a katekéta személye és stílusa), a nyitottság és a közösség hiánya, apostolkodásra képtelen hívők; c) a szerető Isten, a Lélek bemutatásának hiánya (a prédikációban is), alacsony színvonalú katekézis; d) szülői példa hiánya

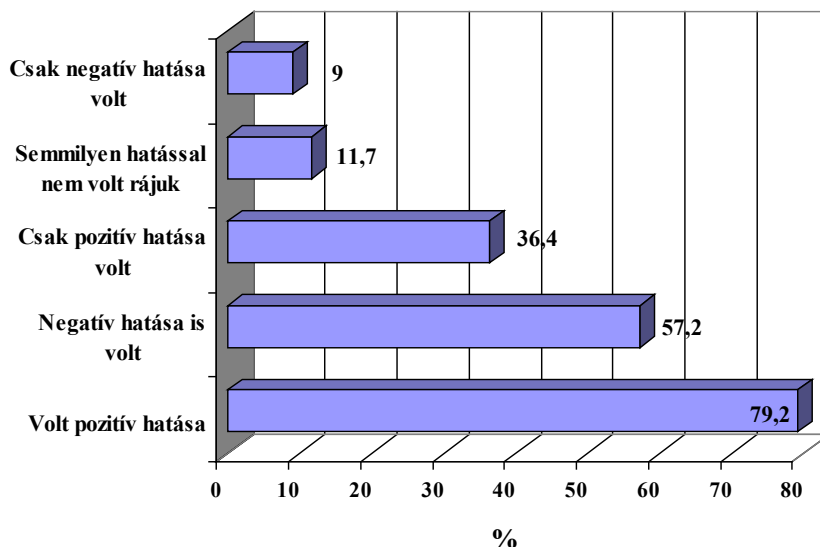
A vallásos nevelés negatív hatásai esetében nem találtunk magyarázó erejű összefüggést a demográfiai változókkal. Nagy arányban említették a szokás kényszerítő erejét a városokban élők (17%); az inaktívak (27%); a legmagasabb egy főre jutó jövedelemmel rendelkezők (18%) és az egyszemélyes háztartásban élők (18%).

3.2.4. A gyermekkori vallásos nevelés „hatásossága - hatástalansága”

A beérkezett kérdőívek alapján arra is mód nyílt, hogy a gyermekkori vallásos nevelésben részesült válaszadókat csoportosítsuk abból a szempontból is, hogy hogyan értékelik korábbi vallásos nevelésüket, annak „hatásossága” vagy „hatástalansága” tekintetében.

A válaszadók 11,7%-a jelezte, hogy korábbi vallásos neveltetése semmilyen hatással nem volt rá. 79,2%-ára volt pozitív hatása, 57,2%-uk számára volt negatív hatása is, míg csak pozitív hatása volt (negatív nem) 36,36%-uknál. 9%-uk említette, hogy gyermekkori vallásos neveltetésének csak negatív hatásai voltak.

A pozitívumok és negatívumok között két esetben találtunk összefüggést. Akik a hitbéli alapok letételét emelték ki pozitívumként, azoknál nagy arányban kapcsolódott ehhez negatívumként a helyes isten- és egyházkép hiánya, valamint az alacsony színvonalú katekézis.

1. ábra. A gyermekkori vallásos nevelés hatásai. (A válaszadók több lehetőséget is megjelölhettek)

3.2.5. A megtérésben szerepet játszó fő tényezők⁹

A felmérés adatai alapján állítható, hogy a fiatal- és felnőttkori megtérésekben sokféle tényező játszott szerepet. Kategorizálásuk, és a kategóriák előfordulásának, és a közöttük megfigyelhető összefüggések vizsgálata a következő eredményekre vezetett.

A megtérésben szerepet játszó leggyakoribb tényezők a következők voltak:

1. a válaszadók 68%-ánál a találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel;
2. 48%-nál találkozás keresztény közösséggel;
3. 24%-nál negatív élmények, életesemények;
4. 22%-nál személyes imatapasztalat, élményszerű, mélyen megérintő liturgia;
5. 15%-uk említette a Szentírást, illetve vallásos irodalom olvasását;
6. 13,2%-uk pedig a teljes életre vágyakozást, a nyitottságot az újra, és a kíváncsiságot.

A többi tényező említése 10%, vagy az alatt történt.

Figyelemre méltó, hogy akadnak olyan tényezők, amelyek együttes előfordulása számottevő. Ezek az alábbiak:

1. találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel – találkozás keresztény közösséggel: 33%;
2. negatív élmény – találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel: 12,5%;
3. személyes imatapasztalat, élményszerű liturgia – találkozás keresztény közösséggel: 12,5%;

⁹ A beérkezett válaszok alapján a következő tényező-kategóriákat állítottuk fel: a) negatív élmények, melyek az emberi végesség megtapasztalásához vezettek (pl. egyéni vagy családi tragédia, betegség, krízis, válás, az egyházban látott visszasságok stb.); b) tévutakon keresés; c) imameghallgatások/a gondviselés megtapasztalása/reménytelennek tűnő betegségből történő gyógyulás; d) vágy a teljes életre, nyitottság az újra, kíváncsiság; e) a gyermek szentségi felkészítése; f) találkozás szektákkal; g) ünneplés (a maga varázsával); h) a természetben való lét; i) személyes imatapasztalat, élményszerű liturgia (ami mély és megérint); j) találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel (aki lehet családtag, barát, munkatárs stb., és aki részéről megtapasztalta a bizalmat, odafigyelést, akivel volt meghitt beszélgetése, aki részéről megtapasztalta a krisztusi, önzetlen szolgálatot stb.); k) találkozás keresztény közösséggel (kisközösség, mozgalom); l) művészeti, tudományos alkotások (irodalom, film, képzőművészet); m) Szentírásolvasás/vallásos irodalom (szentekről, lelkiségről stb.); n) felkérés szolgálatra (keresztény közösségben felelősségvállalásra); o) korábbi hittani ismeretek; p) lelkigyakorlat/zarándoklat; q) mélyen, személyesen megérintő homíliák/prédikációk; r) a kérygma megismerése.

4. személyes imatapasztalat, élményszerű liturgia – találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel: 12%;
5. találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel – Szentírásolvasás/vallásos irodalom: 10%.

3.2.6. A megtérésben szerepet játszó fő tényezők és hatásai

– A LEGGYAKORIBB HATÁSOK. A felnőttkori megtérésben döntő szerepet játszó tényezők hatásai, következményei a tényezőkhöz hasonlóan sokfélék.¹⁰ A leggyakoribb hatások az alábbi kategóriákban, és a jelzett előfordulási gyakorisággal összegezhetőek (a százalékos adatok azt jelzik, hogy a válaszadók hány százaléka jelezte, mint a megtérés tényezői által eredményezett hatást):

1. 46%: tudatos élet(változtatás), értékek újragondolása; kritikus gondolkodásmód; alázat;
2. 39%: keresés vágya (Istené az Ő tanításáé [a megfogalmazódó kérdésekre adott válaszokkal], imaéleté, közösségé stb.);
3. 23,4%: bizalom az életben (amelynek része a remény, béke, megnyugvás);
4. 21,9%: jobb kapcsolatok élése; az önzetlen szeretet képessége;
5. 14,8%: helyes isten-, egyházkép; hitbeli megerősödés és a racionális alapok letétele;
6. 14%: erő az élethez;
7. 10,15%: önbizalom, önfogadás, önszeretet.

– GYAKORI TÉNYEZŐK ÉS HATÁSOK EGYÜTTES ELŐFORDULÁSA. A megtérést befolyásoló tényezők és hatásai között találtunk számos olyan párost, amelyek előfordulási gyakorisága említésre méltó. Ezek az adatok, összefüggések azt tükrözik, hogy a megtérés leggyakoribbként említett két tényezője (kapcsolat hívő egyénnel és közösséggel)

¹⁰ Ezeket a hatásokat a következő, esetenként egymással szorosan összefüggő kategóriákba soroltuk: a) keresés vágya (Istené az Ő tanításáé [a megfogalmazódó kérdésekre adott válaszokkal], imaéleté, közösségé stb.); b) vágy a szentségekre; c) példaképek keresése (és találása); d) vágy az apostolkodásra (megosztani másokkal is a hitet, szolgálni másokat); felelősségvállalás, tudatosabb elköteleződés; e) a valóság (benne a tragédiákkal) elfogadása; f) bizalom az életben (amelynek része a remény, béke, megnyugvás); g) tudatos élet(változtatás), értékek újragondolása; kritikus gondolkodásmód; alázat; h) önbizalom, önfogadás, önszeretet; i) jobb kapcsolatok élése; az önzetlen szeretet képessége; j) ökumenikus nyitottság; k) helyes isten-, egyházkép; hitbeli megerősödés, a racionális alapok megerősödése; l) erő az élethez.

játszhat legnagyobb szerepet a szintén leggyakrabban említett hatás, a tudatos életváltoztatás esetében.

A találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel (aki lehet családtag, barát, munkatárs stb., és aki részéről a megtérő megtapasztalta a bizalmat, odafigyelést, akivel volt meghitt beszélgetése, aki részéről megtapasztalta a krisztusi, önzetlen szolgálatot stb.) a válaszadók 29,68%-ánál fordult elő együtt az Isten és tanításának, az imaélet és a közösség stb. keresésének vágyával, mint hatással.

A találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel a válaszok 28,9%-ánál kapcsolódott össze a tudatos élet(változtatás), értékek újragondolása, kritikus gondolkodásmód, és az élettel szembeni alázat magatartásával, mint hatással.

A találkozás keresztény közösséggel (kisközösség, mozgalom) tényező a válaszadók 22,66%-ánál került említésre az értékek újragondolása, kritikus gondolkodásmód, és az élettel szembeni alázat magatartásával.

A találkozás keresztény közösséggel tényező a válaszok 17,19%-ánál fordult elő együtt a keresés vágyával, mint hatással.

A találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel a válaszok 14,84%-ánál kapcsolódott össze a személyközi kapcsolatok minőségének javulásával (jobb kapcsolatok élése, az önzetlen szeretet képessége).

A találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel tényező 14%-uknál került együttes említésre a „bizalom az életben (amelynek része a remény, béke, megnyugvás)” hatással.

A negatív élményeket, melyek az emberi végesség megtapasztalásához vezettek, a válaszadók 13,28%-a említette együtt a tudatos élet(változtatás), értékek újragondolása, kritikus gondolkodásmód stb. kialakulásával.

A találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel tényező a megtérők 11,72%-ánál kerül említésre az élethez kapott erővel, mint hatással. Ugyanilyen együttes előfordulási arány figyelhető meg a keresztény közösséggel történő találkozás és a személyközi kapcsolatok javulása között is.

A keresztény közösséggel történő találkozás tényezőjét, és a „bizalom az életben” hatást a válaszadók 10,94%-a említette együtt.

A negatív élmények, melyek az emberi végesség megtapasztalásához vezettek a válaszadók 10,15%-ánál fordultak elő az Isten és tanításának, az imaélet és a közösség stb. keresésének vágyával, mint hatással. Ugyanilyen előfordulási gyakoriság volt a személyes imatapasztalat, mélyen megérintő, élményszerű liturgia és a tudatos élet(változtatás), értékek újragondolása, kritikus gondolkodásmód stb. kialakulása között.

– EGYÉB ÖSSZEFÜGGÉSEK. A tényezők és hatások közötti összefüggéseket tovább vizsgálva azt láthatjuk, hogy az imameghallgatást, a gondviselés megtapasztalását, gyógyulást megnevezők több mint egynegyedében (27%) megvan a vágy az apostolkodásra is.

Akiket a tanúságtevő hívőkkel való találkozás, kapcsolat segített a megtérésben, azok között nagy arányban van meg a vágy a keresésre (48%). Akiknek a megtérés önbizalmat, önfogadást és erőt adott, azok nagy arányban (92, illetve 83%) a tanúságtevőkkel való kapcsolatot neveztek meg meghatározó tényezőként. Hasonlóképpen az önfogadást nagy arányban (77%) eredményezte a keresztény közösségekkel való kapcsolat. A Szentírás olvasása jelentős mértékben (35%) hatott a helyes isten- és egyházkép kialakulására.

A lelkigyakorlatok, zárandoklatok azokra voltak nagy hatással, akikben a keresés vágya fogalmazódott meg. Azok közül, akik a kerygma megismerését jelölték meg fontos megtérési tényezőként, minden második válaszadóban megvan a vágy az apostolkodásra.

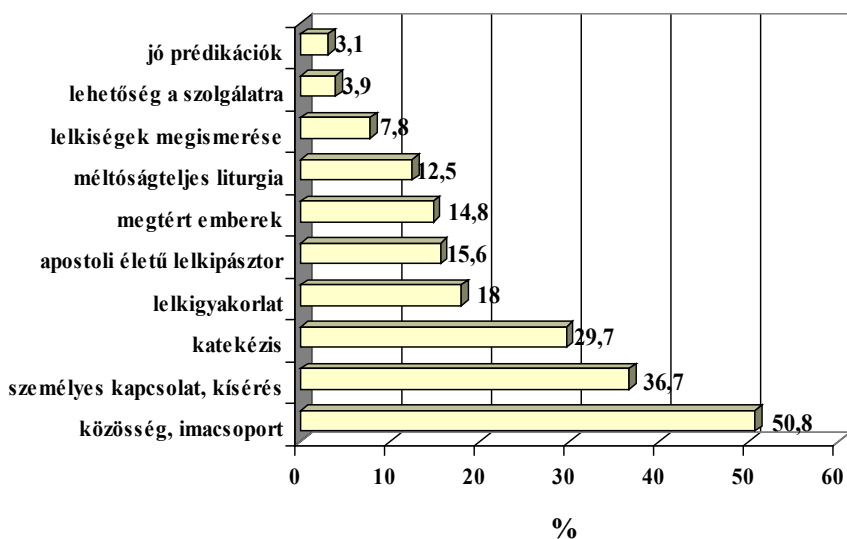
Akik lehetőséget kaptak a keresztény közösségen belül valamilyen elköteleződésre, szolgálatra, azok kétötöde a teljes életre való vágyakozást, a nyitottságot fogalmazta meg.

3.2.7. Az egyháztól kapott segítség a megtérésben

A kérdőív kitöltése során a válaszadók külön kérdésre válaszolva jelezték, hogy milyen segítséget kaptak az egyháztól megtérésük folyamatában.¹¹ A válaszok alapján a kapott segítségék közötti előfordulási gyakoriságok az alábbiak szerint állíthatók sorrendbe (a 10% fölött említetteket jelezzük):

1. Meghívás, részvétel közösség, imacsoport életében: 50,8%
2. Személyes foglalkozás, odafordulás, kísérés: 36,7%
3. Részvétel katekézisen, szentségi felkészítésen, teológiai tanulmányok végzése: 29,7%
4. Lelkigyakorlatok, kurzusok, zárandoklatok: 18%
5. Apostoli lelkületű lelkipásztor: 15,6%
6. Megtért emberek: 14,8%
7. Méltóságteljes liturgia: 12,5%

¹¹ A válaszokat az alábbi kategóriákba soroltuk: a) személyes foglalkozás, kísérés/lelki vezetés (elfogadták olyannak, amilyen; időt szántak rá; beszélgettek vele; megtapasztalta a bizalmat, nyitottságot, türelmet, szociális érzékenységet; anyagilag is támogatták stb.); b) meghívás és részvétel közösség, imacsoport életében; c) meghívás és részvétel katekézisen/”hittanon”/szentségi felkészítésen/teológiai tanulmányok végzésében, ahol válaszokat kapott a kérdéseire; d) részvétel lelkigyakorlatokon, kurzusokon, ifjúsági találkozók; e) lelkiségek megismerése; f) részvétel méltóságteljes liturgiákon; g) lehetőség a szolgálatra a kisközösségben, mozgalomban, plébánián; h) apostoli lelkületű lelkipásztor; i) megtért emberek; j) jó, mélyen érintő, fejlődést segítő prédikációk/homíliák.

2. ábra. Az egyháztól kapott segítség a megtérésben. A diagram az összes kategóriához tartozó adatot jelzi.

3.2.8. Kapcsolat a megtérésben szerepet játszó fő tényezők és az egyház által kapott segítség között

A megtérést meghatározó tényezők és az egyháztól kapott segítség összefüggéseit vizsgálva a következő eredményeket kaptuk. A tényezők között a gondviselés megtapasztalását/imameghallgatást megnevezők döntő többsége (87%) említette a személyes törődést, kísérést és kétötödük a lelkigyakorlatokat, kurzusokat, mint segítségeket.

A személyes imatapasztalatot említők egynegyede kapott segítséget a méltóságteljes liturgia által, de az utóbbit segítségként megnevezők 44 százaléka számára volt fontos a megtérésben a személyes ima- és liturgikus tapasztalat.

A keresztény közösséggel való találkozás hatása és a közösségek, imacsoportok, mint segítség megléte nagyon szoros összefüggést mutat. Érdekes, hogy azok, akik a művészet, tudomány szerepét említették megtérésükben, kivétel nélkül megnevezték a közösségi segítséget is.

A korábbi „hittan” ismereteket említők esetében szintén mindenki megnevezte a jó prédikációkat, homíliákat. A lelkigyakorlatokat fontosnak tartók kétötöde számára az apostoli lelkületű lelkipásztor volt segítség.

A kerygma és a lelkiségek megismerése mutat szoros összefüggést a válaszadók egyharmadánál.

Nem szignifikáns a kapcsolat, de átlagtól eltérőek az eredmények a következő esetekben. A negatív élmények hatására megtérők közel fele (48%) számára volt segítség a személyes foglalkozás; több mint fele (60%) számára a közösséghez tartozás, és több mint egynegyedüknek (29%) a lelkigyakorlatok, kurzusok. Itt azonban fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a negatív élelményt említők – más kérdésekre adott válaszaik alapján – 97,1%-a (vagyis a 35 főből 34) kapott olyan segítséget az egyháztól, amelyben a személyközi kapcsolatok elsőrendűek (találkozás, kapcsolat lelkipásztorral, megtért emberekkel, részvétel katekézisen).

A Szentírás, vallásos irodalom olvasását megtérési tényezőként megnevezők közel fele (45%) a lelkiségek megismerésével kapott segítséget.

3.2.9. Az egyháztól várt segítség típusok

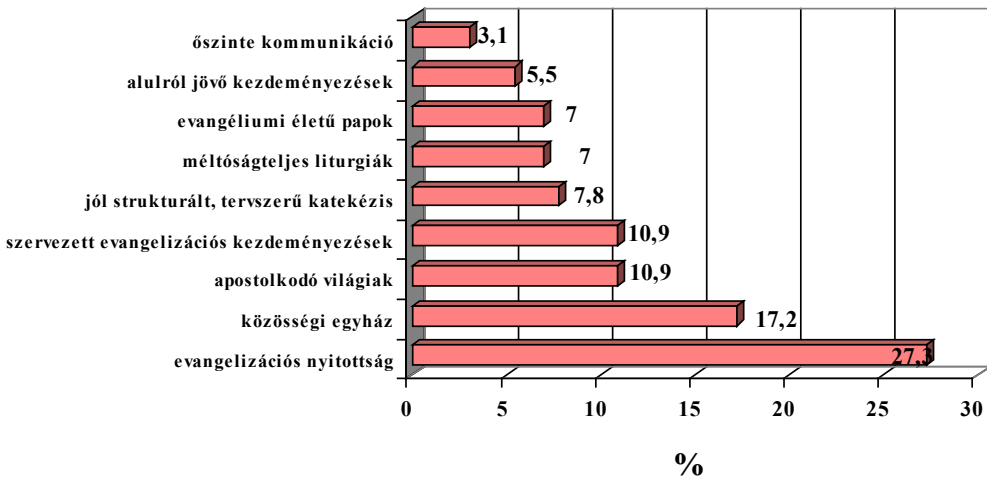
A kérdőív utolsó kérdésére – mely arra vonatkozott, hogy milyen segítséget várt volna még a válaszadó az egyháztól, amely segítette volna megtérése folyamatában – kilenc kategóriába sorolható válaszok érkeztek.¹² Ezek közül négy az, amely a többihez képest sokkal nagyobb arányban szerepelt a válaszokban (mindegyik a válaszadók több mint 10%-ánál). A kérdőívek kitöltői számára a megtérésüket jobban elő tudta volna segíteni az egyház:

1. 27,3%-uknál nagyobb evangelizációs nyitottsággal (lelkesedéssel az evangélium ügyéért; folyamatos személyes meghívással és törődéssel, érdeklődéssel a nem hívő felé; a hitbeli fejlődés egyéni ritmusának figyelembe vételével);
2. 17,2%-uknál a közösségi egyház megélésével (amely a testvériséget jeleníti meg, sugározza, és nem autokratikus; ahol sokan együtt szolgálnak az evangelizációban; és amelynek tagjai megtért és komolyan vett imaéletet élő hívők stb.);

12 Erre a kérdésre beérkezett válaszokat az alábbi kategóriákba soroltuk: a) jól strukturált, tervszerű katekézis (amely egzisztenciálisan megérint; korosztályok szerinti, jól differenciált), b) őszinte kommunikáció (mind egyéni, mind pedig közösségi szinten); c) evangelizációs nyitottság (lelkesedés, nyitottság, folyamatos személyes meghívás és törődés, érdeklődés a nem hívő felé; egyéni ritmus figyelembe vétele); d) szervezett evangelizációs kezdeményezések (a médiában is; a kérygma világos, vonzó, mai ember számára is érthető bemutatásával); e) méltóságteljes liturgiák (jó prédikációkkal); f) evangéliumi életű papok; g) apostolkodó (erre felkészült, örömet sugárzó) világiak; h) közösségi egyház (nem autokratikus; ahol sokan együtt szolgálnak az evangelizációban; megtért és imádkozó hívők stb.); i) alulról jövő kezdeményezések kibontakoztatása (támogatása, nem elfojtása).

3. 10,9%-uk esetében szervezett evangelizációs kezdeményezésekkel (a kérygma világos, vonzó, mai ember számára is érthető bemutatásával; és amely megjelenik a médiában is);
4. az előzőhöz hasonló arányban, 10,9%-uknál több, apostolkodásra képes (erre felkészült, örömet sugárzó) világi krisztushívó jelenlétével.

Amint láthatjuk, mindegyik kategória az evangelizációra képes, azt közösségi és személyes szinten is megvalósító egyházra vonatkozik.

3. ábra. Az egyháztól várt további segítségek a megtérés folyamatában. A diagram az összes kategóriához tartozó adatot jelzi.

Vizsgálatunk kiterjedt arra is, hogy milyen mértékű volt a válaszadók elégedettsége az egyház által nyújtott segítséggel. 25%-uk teljes mértékben elégedett volt, egyetlen dolgot sem jeleztek, amely további segítség lehetett volna számukra. 3,9%-uk egyáltalán nem volt elégedett. Az ő esetükben azonban – a többi kérdésre adott válaszuk alapján – kérdéses, hogy milyen egyházfogalom alapján fogalmazták meg kifejezett elégedetlenségüket. 57,8%-uk pedig várt volna valamivel több segítséget, amelyeket az előzőekben ismertetett adatok összegeznek. A kérdésre nem válaszolt, vagy nem tudta a választ a válaszadók 14,84%-a.

3.3. Kapcsolat a demográfiai változókkal

A kérdőív első kérdéscsoportjával arra vonatkozóan kívántunk adatokat gyűjteni és összefüggéseket felismerni, hogy milyen kapcsolat van a megtérők – demográfiai szempontból tekintett – élethelyzete és megtérésük konkrétumai között.

3.3.1. A válaszadók aránya és a települések mérete

A beérkezett adatok alapján a település méretét két mutatóval is vizsgáltuk. Az egyik a felnőtt lakosok száma alapján képzett kategória, a másik a település közigazgatási rangja szerinti besorolás. (Ezért, ahol a „település mérete” változóval kapcsolatban vizsgáljuk az egyes kérdések kapcsolatát, mindig e két változót fogjuk használni.)

Az 1. a) és 1. b) táblázat azt mutatja, hogy minden településkategóriából voltak válaszadók, azonban nagyobb arányban a városokból (különösen nagy arányban a megyei jogúakból).

1.a) táblázat (N: az idetartozó válaszadó személyek száma; %: százalékos előfordulásuk)

A válaszadók aránya		felnőtt lakosok száma kategória					összesen
		10 ezer fő alatt	11-30 ezer fő	31-130 ezer fő	130-200 ezer fő	Bp. 1,7 millió fő	
összesen	N	25	26	20	33	21	125
	%	19,8	20,6	15,9	27,0	16,7	100,0

1.b) táblázat

A válaszadók aránya		település típusa					összesen
		főváros	megyei jogú város	város	nagyközség	község	
összesen	N	21	51	36	5	12	125
	%	16,8	40,8	28,8	4,0	9,6	100,0

3.3.2. Kapcsolat a település mérete és a megtérésben szerepet játszó tényezők között

A 2.a) és b) táblázatból láthatjuk, hogy a válaszadók véleménye szerint a megtérésben a legjelentősebb szerepet a tanúságtevő hívőkkel és a keresztény közösségekkel való találkozás játszotta. A tanúságtevő hívők szerepét több társadalmi dimenzió mentén vizsgálva is kiemelkedőnek találtuk.

Említési arányában kisebb, de jelentőségében fontos a negatív élmények (valamilyen tragédia, betegség, krízis, válás, vagy az egyházban látott visszasságokkal történő ta-

lálkozás stb. eredményeképpen az emberi élet végességének megtapasztalása) hatására megtérők csoportja. Szintén több demográfiai metszetben kiemelkedett az arányuk.

A megtérésben szerepet játszó tényezők vizsgálata során azt a megállapítást tehetjük, hogy statisztikailag igazolható szoros összefüggés csak néhány esetben volt kimutatható egyes tényezők és bizonyos háttérváltozók között. A település méretével kapcsolatos vizsgálatok alapján mondhatjuk, hogy a teljes életre való vágyakozás a 31-130 ezer fős településeken élők esetében a legjelentősebb. A gyermek szentségi felkészítését kiemelkedő arányban említették a 11-30 ezer fős városokban élők.

A tanúságtevő hívőkkel való találkozást a megyei jogú városok és a 31-130 ezres városok lakói említették nagy arányban.

A megtérésben szerepet játszó szempontoknak a település méretével való kapcsolatát tekintve látszik (2.a) táblázat), hogy a legjelentősebb szerepe a tanúságtevő hívőkkel, a keresztény közösséggel való találkozásnak és a negatív élményeknek van. Azt is láthatjuk, hogy az előbbi tényezőkkel összefüggésben a nagyközségekben csak a személyes tanúságtevőknek volt nagyobb szerepe, míg a fővárosban a személyes imatapasztalatnak is. A negatív élményeket említők aránya nem tér el jelentősen az egyes településtípusok szerint. Jóval nagyobb a válaszok szóródása a tanúságtevőkkel és a keresztény közösségekkel való találkozás esetében. Előbbinek a megyei jogú városokban és a községekben; utóbbinak a fővárosban és a megyei jogú városokban van nagy szerepe. Ha a települések lakosságszám szerinti tagolását nézzük (2.b) táblázat), akkor mindenben sokkal egységesebbek az előbb ismertetett válaszok (itt csak a 31-130 ezres városokban emelkedett ki a „teljes élet iránti vágy” mint tényező, a többi településmérethez képest.)

2.a) táblázat

megtérés tényezői		település típusa						összesen
		főváros	megyei jogú város	város	nagyközség	község	külföld	
negatív élmények	N	6	14	9	2	2	2	35
	%	28,6	26,9	25,0	40,0	16,7	100,0	27,3
személyes imatapasztalat	N	6	10	8	2	1	1	28
	%	28,6	19,2	22,2	40,0	8,3	50,0	21,9
találkozás tanúságtevő hívőkkel	N	8	38	23	3	9	1	82
	%	38,1	73,1	63,9	60,0	75,0	50,0	64,1
találkozás keresztény közösséggel	N	12	29	12	2	6	1	62
	%	57,1	55,8	33,3	40,0	50,0	50,0	48,4

2.b) táblázat

megtérés tényezői		felnőtt lakosok száma kategória					össze- sze- sen
		10 ezer fő alatt	11-30 ezer fő	31-130 ezer fő	130-200 ezer fő	Bp. 1,7 m. fő	
negatív élmények	N	6	7	7	7	6	33
	%	24,0	26,9	35,0	20,6	28,6	26,2
személyes imatapasztalat	N	6	5	5	5	6	27
	%	24,0	19,2	25,0	14,7	28,6	21,4
találkozás tanúságtevő hívőkkel	N	18	16	16	23	8	81
	%	72,0	61,5	80,0	67,6	38,1	64,3
találkozás keresztény közösséggel	N	10	9	12	18	12	61
	%	40,0	34,6	60,0	52,9	57,1	48,4

Ha a megtérést meghatározó tényezőket iskolai végzettség szerinti bontásban vizsgáljuk (3.a) táblázat), azt láthatjuk, hogy a tanúságtevőkkel és a keresztény közösségekkel való találkozás fontossága itt is felfedezhető, de a harmadik legfontosabb szempont ebben a bontásban a személyes imatapasztalat, illetve az érettségizettek esetében a lelki gyakorlatok, zarándoklatok. Mivel az iskolai végzettség tulajdonképpen az érettségizettek, diplomások kettősségében vizsgálható, azt láthatjuk, hogy a diplomások számára inkább a tanúságtevőkkel való találkozás és a személyes imatapasztalat volt meghatározó, míg az érettségizetteknek inkább a közösségi élmény.

3.a) táblázat

megtérés tényezői		iskolai végzettség kategória			összesen
		alap+szakmunkás	érettségi	diploma	
személyes imatapasztalat	N	1	5	15	21
	%	100,0	15,2	31,3	25,6
találkozás tanúságtevő hívőkkel	N	1	17	34	52
	%	100,0	51,5	70,8	63,4
találkozás keresztény közösséggel	N	1	18	23	42
	%	100,0	54,5	47,9	51,2
lelkigyakorlat, zarándoklat	N		5	4	9
	%		15,2	8,3	11,0

3.b) táblázat

megtérés tényezői		foglalkozás							összesen
		felső- vagy középvezető, nagyvállalkozó	szabadfoglalkozású értelmiségi	beosztott, egyéb szellemi foglalkozású	kisiparos, kiskereskedő, egyéni gazdálkodó, vállalkozó	szakmunkás	tanuló	egyéb	
negatív élmények	N	2	4	19	5		1	4	35
	%	28,6	50,0	27,1	71,4		6,3	25,0	27,8
találkozás tanúságtevő hívőkkel	N	5	3	46	4	1	10	11	80
	%	71,4	37,5	65,7	57,1	50,0	62,5	68,8	63,5
találkozás keresztény közösséggel	N	3	1	32	2	1	13	9	61
	%	42,9	12,5	45,7	28,6	50,0	81,3	56,3	48,4

A foglalkozás, beosztás szerinti bontás estében jóval árnyaltabb a kép (3.b) táblázat), egyáltalán nem beszélhetünk a korábban látott homogén csoportokról. Az egyes tényezőkon belül is jóval nagyobb szórásokkal találkozunk és a háttérváltozók is vál-

tozatosabb mintázatot mutatnak.¹³ A vezető beosztásúak, a szellemi foglalkozásúak és az egyéb foglalkozásúak számára a tanúságtevő hívőkkel való találkozás; a tanulók számára a keresztény közösséggel való találkozás; míg a kisiparosok, kereskedők számára a negatív élmények voltak a legfontosabbak. A negatív élmények összességében az aktív keresőket és a diplomásokat befolyásolták leginkább.

A keresztény közösséggel való találkozás leginkább a nem dolgozóknak, ezen belül is a tanulóknak volt kiemelkedően fontos élmény.

A lelkigyakorlatokat meghatározó módon az aktív keresők és az elváltak említették. Statisztikailag nem igazolható, de jelentős arányeltolódás volt tapasztalható a személyes imatapasztalat esetében a nőtlenek, hajadonok irányába.

A tanúságtevő hívőkkel való találkozást a megyei jogú városok, a 31-130 ezres városok lakói és a diplomások említették nagy arányban.

A minta egészében nem túl jelentős, de egyes társadalmi metszetekben kiemelkedő arányú a lelkigyakorlatoknak, zárandoklatoknak, a személyes imatapasztalatnak (amely egyeseknél mély imaélményt, másoknál mély, és élményszerűen megérintő liturgikus alkalmakat jelent), a gyermek szentségi felkészítésének és a teljes életre való vágyakozásnak az említése.

A megtérésben szerepet játszó tényezők közötti kapcsolatokat vizsgálva azt találtuk, hogy azok, akik negatív élmény hatására tértek meg, ezzel együtt említették a Szentírás olvasását, valamint a keresztény egyennel és közösséggel való találkozást. Vagyis sokak számára a nehéz élethelyzetben menedékként tűnt fel a Biblia és a keresztény emberek társasága. Szintén szorosan összekapcsolódott a személyes imatapasztalat és a kerygma megismerése, amely a hitben való elmélyedés igényének egy jól kimutatható jellemzője.

3.3.3. Kapcsolat a település mérete és az egyháztól kapott segítség között

Arra a kérdésre, hogy milyen segítséget kapott a hit útján elinduló személy az egyháztól a megtéréshez, szintén nagyszámú válasz érkezett, amelyek közül kiemelkedett a közösség, imacsoport; a személyes kapcsolat, kísérés, lelki vezetés, és harmadrészt a katekézis.

Az egyes segítség-típusok közül szorosan összekapcsolódott a válaszadók véleményeiben a személyes kapcsolat, kísérés és a lelkigyakorlat; valamint a közösség, imacsoport és a lelkigyakorlat. Emellett szintén szoros kapcsolat volt kimutatható a katekézis, és a jó prédikációk, homíliák között.

¹³ A táblázat magyarázatát nehezíti, hogy a változók sokosztatúsága miatt az egyes vizsgálati elemszámok nem elég magasak ahhoz, hogy bármiféle következtetést levonhassunk belőlük. A szabadfoglalkozásúak, értelmiségiek és a szakmunkások esetében nem is teszünk ilyen megállapításokat.

A 4.a) táblázatból kiolvashatjuk, hogy a város méretének csökkenésével nőtt az egyes segítségformák említésének gyakorisága. A kisvárosokban a közösségek, imacsoportok terén nyújtott segítség említése ugrik ki; míg a megyei jogú városokban a katekézist jóval kisebb arányban említették, mint máshol. Ezzel szemben a községekben pontosan a katekézis az, amely kiugró gyakorisággal szerepel. A községekben a többi segítség-típus említési gyakorisága annyira alacsony, hogy annak alapján messzemenő következtetéseket nem lehet levonni.

4.a) táblázat

segítség típusa		település típusa						összesen
		főváros	megyei jogú város	város	nagyközség	község	kül-föld	
személyes foglalkozás, vezetés	N	7	19	14	2	4	1	47
	%	33,3	36,5	38,9	40,0	33,3	50,0	36,7
közösség, imacsoport	N	10	25	25	1	3	1	65
	%	47,6	48,1	69,4	20,0	25,0	50,0	50,8
katekézis	N	7	10	14		7		38
	%	33,3	19,2	38,9		58,3		29,7

Ha a településeket a felnőtt lakosság száma szerinti csoportosításban vizsgáljuk (4.b) táblázat), azt láthatjuk, hogy az előbb említett típusok sokkal egyenletesebb említéssel fordulnak elő. Figyelemre méltó, hogy a fővárosiak válaszai közelítenek leginkább a teljes minta tendenciájához. Látható még a 11-30 ezres és a 31-130 ezres városokban a közösség, imacsoport jelentősége; illetve az utóbbiakban a katekézis helyett a lelkigyakorlatok, az apostoli lelkületű lelkipásztorok és a megtért emberek példája által nyújtott segítség jelentősége.

4.b) táblázat

segítség típusa		felnőtt lakosok száma kategória					összesen
		10 ezer fő alatt	11-30 ezer fő	31-130 ezer fő	130-200 ezer fő	Bp. 1,7 m. fő	
Személyes foglalkozás, vezetés	N	11	9	9	10	7	46
	%	44,0	34,6	45,0	29,4	33,3	36,5
közösség, imacsoport	N	11	16	12	15	10	64
	%	44,0	61,5	60,0	44,1	47,6	50,8
katekézis	N	10	10	4	7	7	38
	%	40,0	38,5	20,0	20,6	33,3	30,2
lelkigyakorlat	N	5	4	5	4	3	21
	%	20,0	15,4	25,0	11,8	14,3	16,7

Az egyháztól kapott segélytípusok a következő demográfiai háttérváltozókkal mutattak statisztikailag igazolható, erős összefüggést. A katekézis, a szentségi felkészítés szerepe a községekben; a különböző lelkiségek megismerése az özvegyek számára; a méltóságteljes liturgia az elváltak és az özvegyek részére volt egyértelműen fontos segítség.

Statisztikailag nem igazolható az összefüggés, de jelentős az eltérés a következő esetekben. A közösség, imacsoport a városokban; a lelkigyakorlatok, kurzusok az aktív keresők körében; a megtért emberek a GYES-en, GYED-en lévők részére; míg a jó prédikációk, homíliák a községekben, a 10 ezer főnél kisebb településeken élők és az érettségivel rendelkezők számára volt jelentős segítség az egyház részéről.

3.3.4. Kapcsolat a település mérete és az egyháztól várt segítség között

Az egyháztól elvárt segítség elsősorban az evangelizációs nyitottság és a közösségi egyház hiányában fogalmazódott meg. Az egyes hiányjelenségek együttes előfordulását vizsgálva azt találtuk, hogy a szervezett evangelizáció és a közösségi egyház hiánya kapcsolódott össze szorosan. Emellett szoros kapcsolat volt kimutatható az evangéliumi életű papok, az apostolkodó világiak és a közösségi egyház hiányának említései között.

A hiányokat inkább a városokban fogalmazták meg. Az evangelizációs nyitottságot a fővárosiak és megyei jogú városokban élők; a közösségi egyházat a kisvárosiak. Ez utóbbiak a szervezett evangelizációs kezdeményezéseket is hiányolták.

Ha a települések lakossága szerinti bontásban (5. táblázat) vizsgáljuk a hiánykategóriákat, akkor azt láthatjuk, hogy a kisebb településeken (30 ezer fő alatt) kevésbé nagy gyakorisággal említették az evangelizációs nyitottság hiányát. A nagyvárosokban pedig

a lakosságszám növekedésével csökken e kategória említési gyakorisága. A közösségi egyház hiányát is elsősorban a kisebb településeken említették gyakrabban.

Szignifikáns kapcsolatot e változókkal összefüggésben egyetlen esetben találtunk. A 11-30 ezres városban élők az átlagot jelentősen meghaladóan fogalmazták meg a méltóságteljes liturgia hiányát.

Ezen kívül jelentős eltéréseket tapasztaltunk a következő esetekben. A katekézis hiányát az elváltak; az evangelizációs nyitottságot az aktív keresők; a szervezett evangelizációs kezdeményezéseket a 11-30 ezer fős városokban élők; a méltóságteljes liturgiákat a városokban lakók és a GYES-en, GYED-en lévők; az evangéliumi életű papokat a megyei jogú városok lakói; míg az alulról jövő kezdeményezések kibontakoztatásának hiányát a 10 ezer főnél kisebb településeken élők és a tanulók fogalmazták meg nagy arányban.

A kapott segítségek és a hiányzó segítségek kapcsolatát vizsgálva azt találtuk, hogy azok, akiket a katekézis segített, azok leginkább az evangelizációs nyitottságot hiányolták. Akiknek az apostoli lelkületű lelkipásztorok jelentettek segítséget, azoknak az őszinte kommunikáció hiányzik leginkább. A megtért embereket segítségként említők számára elsősorban a méltóságteljes liturgia hiánya jelentett problémát.

5. táblázat

hiány típusa		felnőtt lakosok száma kategória					összesen
		10 ezer fő alatt	11-30 ezer fő	31-130 ezer fő	130-200 ezer fő	Bp. 1,7 m. fő	
evangelizációs nyitottság	N	6	5	7	11	6	35
	%	24,0	19,2	35,0	32,4	28,6	27,8
szervezett evangelizációs kezdeményezések	N	2	7	2	2	1	14
	%	8,0	26,9	10,0	5,9	4,8	11,1
méltóságteljes liturgiák	N		5	1	3		9
	%		19,2	5,0	8,8		7,1
közösségi egyház	N	6	5	5	5	1	22
	%	24,0	19,2	25,0	14,7	4,8	17,5

3.3.5. Kapcsolat az iskolai végzettség/munkakör és a válaszadók száma között

A megkérdezettek iskolai végzettség szerinti bontásában nem látunk különösebb eltéréseket, hiszen érettségi nélkül a válaszadók közül csak egy fő volt (6.a) táblázat). A többiek legalább érettségizettek voltak, de jelentős többségben voltak a diplomások.

Ebből a válaszadó megtérőkre vonatkozóan kijelenthetjük, hogy mindenképp ők azok, akik fontosnak tartották, hogy a vizsgálatban résztvevőként nyilatkozva segítsék munkánkat.

A megtérők csoportjára vonatkoztatva igaz lehet az, hogy a legalább érettségizettek azok, akiket jobban megérintenek, elgondolkodtatnak a hit gyakorlásával kapcsolatban felmerülő kérdések, élmények, illetve hogy elsősorban ők azok, akiknek ilyen irányú igényeire az egyház pozitív választ tud adni.

6.a) táblázat

válaszadó megtérők aránya		iskolai végzettség kategória			összesen
		alap+szakmunkás	érettségi	diploma	
összesen	N	1	32	46	79
	%	1,2	40,2	58,5	100,0

Az iskolai végzettségnél említett tendenciát látszik igazolni a megtértek foglalkozás, beosztás szerinti megközelítése is (6.b) táblázat). Láthatjuk, hogy a válaszadók többsége beosztottként szellemi foglalkozást végez, közel azonos arányú a szabadfoglalkozású értelmiségiek és a vezető beosztásban dolgozók aránya. A tanulókat is ideértve a válaszadók négyötöde végez szellemi munkát és csak egyötöd a nem szellemi, fizikai foglalkozásúak aránya.

6.b) táblázat

válaszadó megtérők aránya		foglalkozás						
		felső- vagy középvezető, nagyvállalkozó	szabadfoglalkozású értelmiségi	beosztott, egyéb szellemi foglalkozású	kisiparos, kiskereskedő, egyéni gazdálkodó, vállalkozó	szakmunkás	tanuló	egyéb
összesen	N	7	8	67	7	2	16	16
	%	5,6	6,3	55,6	5,6	1,6	12,7	12,7

3.3.6. Kapcsolat a családi állapot és a válaszadók száma között

A családi állapot szerinti megoszlást nézve (7. táblázat) azt láthatjuk, hogy a válaszadók többsége házasságban él, és magas a nőtlenek, hajadonok aránya is. Az elváltak és özvegyek már lényegesen kisebb arányban térnek meg a minta tanúsága szerint.

7. táblázat

		családi állapot kategória			
		nőtlen, hajadon	házas	elvált	özvegy
megtérők aránya	N	44	64	9	6
	%	35,7	52,4	7,1	4,8

3.3.7. Kapcsolat a családi állapot és a megtérésben szerepet játszó fő tényezők között

Az előzőekkel ellentétben a megtérésben szerepet játszó tényezők családi állapot szerinti bontását nézve szinte teljesen homogén csoportokkal találkozunk (8. táblázat). A három már ismert tényező gyakoriságában nincsenek jelentős eltérések a csoportok között. Egyedül a nőtlenek, hajadonok esetében van eltérés, ahol a személyes imatapasztalat fontossága megelőzte a negatív élményeket. (Ezek mellett a teljes életre való vágyakozást a nőtlenek is nagy arányban említették.)

8. táblázat

megtérés tényezői		családi állapot kategória				összesen
		nőtlen, hajadon	házas	elvált	özvegy	
negatív élmények	N	13	19	2	1	35
	%	28,9	28,8	22,2	16,7	27,8
személyes imatapasztalat	N	14	11	2	1	28
	%	31,1	16,7	22,2	16,7	22,2
találkozás tanúságtevő hívőkkel	N	27	45	5	4	81
	%	60,0	68,2	55,6	66,7	64,3
találkozás keresztény közösséggel	N	24	30	4	3	61
	%	53,3	45,5	44,4	50,0	48,4

3.3.8. Kapcsolat az egy főre jutó jövedelem és a válaszadók száma között

A megtértek egy főre jutó jövedelem szerinti csoportosítását vizsgálva azt láthatjuk (9. táblázat), hogy a jövedelem nem okoz jelentős eltérést a megtérésben. A legnagyobb arányban a közepes és a legmagasabb jövedelemmel rendelkezők között voltak a megtérők. A legalacsonyabb arányban az 51-80 ezer forintos egy főre jutó jövedelemmel rendelkezők között találtuk őket.

9. táblázat

megtérők aránya kategóriák		egy főre jutó jövedelem kategória				
		30 ezer Ft alatt	31-40 ezer Ft	41-50 ezer Ft	51-80 ezer Ft	81 ezer Ft felett
összesen	N	24	23	30	19	25
	%	19,4	18,5	25	15,3	21,8

4. VISSZATEKINTÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

Mi az, ami tanulság lehet az imént összegzett adatokból, összefüggésekből az egyház életében valamilyen szolgálatot teljesítők számára? Milyen feladatokra, és ezekkel összefüggésben, milyen új utakon történő előrehaladásra hívják fel a figyelmünket a kutatás eredményei?

Az alábbi reflexiókhoz és a következtetések levonásához a viszonyítási pontot alapvetően a kutatás témájával összefüggő, hivatalos egyházi megnyilatkozások szolgáltatják. Konkrétabban szólva, vizsgálódásunk eredményei egyrészt a II. Vatikáni zsinat egyházképe, az abból adódó pasztorális, evangelizációs és kateketikai szemlélet¹⁴, valamint néhány, kifejezetten a tárgyalt témára vonatkozó püspökkari megnyilatkozással fényében rajzolódott ki.¹⁵

Eredményeinket, meglátásainkat és javaslatainkat a tanulmány elején jelzett hármas célt szem előtt tartva összegezzük.

4.1. A megtérést elősegítő leggyakoribb tényezők – néhány következtetés

Ahhoz, hogy értékelni tudjuk a megtérést előmozdító tényezők előfordulási gyakoriságát, amely a kutatás során rajzolódott ki, célszerű egy rövid pillantást vetni arra, hogy milyen tényezőket említenek az első evangelizáció folyamatának leírása során külön-

14 A zsinati egyházkép vonásaival kapcsolatban magának a zsinatnak a tanítását vesszük alapul, a pasztorális, evangelizációs és kateketikai szemlélettel kapcsolatban pedig elsősorban az *Evangelii nuntiandi*, *Redemptoris missio*, *Christifideles laici* pápai megnyilatkozásokat, továbbá az *Ordo Initiationes Christianae Adultorumot*, a *Katekézis Általános Direktóriumát*, valamint a *Magyar Kateketikai Direktóriumot*.

15 Ezek a CONFÉRENCE DES ÉVÊQUES DE FRANCE, *Proposer la foi dans la société actuelle*, Les Éditions du Cerf, 1994. [magyarul: A FRANCIA PÜSPÖKI KAR, *A hit hirdetése a mai társadalomban. Levél a francia katolikusokhoz*, Vigilia Kiadó, Budapest, 1998.]; DIE DEUTSCHEN BISCHÖFE, *Katechese in veränderter Zeit*, Bonn, 2004.; ASSEMBLÉE DES ÉVÊQUES CATHOLIKUES DU QUÉBEC, *Jésus Christ, chemin d'humanisation Orientations pour la formation à la vie chrétienne*, Montréal, Médiaspaul, 2004.; ASSEMBLÉE DES ÉVÊQUES CATHOLIKUES DU QUÉBEC, *Proposer aujourd'hui la foi aux jeunes: une force pour vivre*, Fides, 2000.; CONFÉRENCE DES ÉVÊQUES DE FRANCE, *Aller au coeur de la foi. Questions du avenir pour la Catéchèse?*, 2003.

böző szerzők. Az alábbiakban több tanulmány alapján kirajzolódó összegzést hozunk, majd ennek fényében vizsgáljuk tovább kutatásunk eredményeit.

4.1.1. A megtérést elősegítő tényezők – általános leírás

A megtérést általában előmozdító folyamatot, és az abban szerepet játszó tényezőket az alábbiakban foglalhatjuk össze¹⁶.

Az első evangelizáció két fő mozzanatra osztható, amelyekben belül több tényező is hozzájárulhat az első hitbeli döntés megszületéséhez. A két mozzanat a valóságban nehezen különíthető el egymástól: időben egymást átfedik, mindegyik elemei előfordulhatnak a másakra inkább jellemző időszakban.

Az itt előkerülő tényezők közül mindegyik fontos. De hogy melyikre van éppen leginkább szükség, az a nem hívő ember – akivel az első evangelizáció során kapcsolatban vagyunk – eddigi élet – és hittörténetétől függ. Az ő személyes megismerése adhat számunkra támpontokat arról, hogy melyik tényező „működésbe léptetésével” tudjuk elősegíteni az ő szabad, hitbeli döntésének megszületését.

Első mozzanat:

– KAPCSOLAT TANÚSÁGTEVŐKKEL. A hitbeli, Isten melletti döntés megszületésének fontos feltétele a kapcsolat egyrészt tanúságtevő keresztény emberrel, emberekkel, aki(k)nek az élete „más”, „felszólító”, vonzó; másrészt a keresztény közösséggel, ahova belépve az ember megtapasztalhatja, milyen az, ha emberek az Evangélium mércéje szerint viszonyulnak egymáshoz.

– „GYÓGYÍTÓ TAPASZTALAT”. A keresztény emberrel és közösséggel találkozáskor, a velük megélt kapcsolatban a nem hívőben kialakulhat, elmélyülhet a meggyőződés: „jó, szerethető vagyok, hiszen ők elfogadnak, szeretnek engem”. Az „evangéliumi minőségű” kapcsolat segítséget az önfogadáshoz, a helyes önszeretethez, ez pedig feltétele annak, hogy az ember megnyíljon mások, és végső soron Isten felé, figyelmét önmagáról

16 Vö. Evangelii nuntiandi IV. feje.; Redemptoris missio V. feje.; CAVALLOTTO G., „Catechesi missionaria”, in: PONTIFICIA UNIVERSITÀ URBANIANA, *Dizionario di missiologia*, EDB, 1993, 81-88. o.; GEVAERT J., *La proposta del Vangelo a chi non conosce il Cristo*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 2001, II-V. feje.; U.ő., *Prima evangelizzazione*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1990, III-IV. feje.; GIUSSANI L., *A modern ember vallási tudata. A keresztény tapasztalat útján*, Vigilia Kiadó, Budapest, 1999, 104-118. o.; SCOLA A., „Avvenimento, esperienza cristiana e catechesi”, in: STENICO T. (Szerk.), *Evangelizzazione, catechesi, catechisti. Una nuova tappa per la Chiesa del Terzo Millennio*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, 412-434. o.; CAÑIZARES A., „La catechesi nella missione evangelizzatrice della Chiesa”, in: STENICO T. (Szerk.), *Evangelizzazione, catechesi, catechisti. Una nuova tappa per la Chiesa del Terzo Millennio*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, 71-106. o.; PETITCLERC J.-M. *Beszélgünk a gyermekeknek Istenről*, Don Bosco Kiadó, Budapest, 1999, III-IV. rész; CENTRO SALESIANO PASTORALE GIOVANILE, *Itinerari di educazione alla fede. Una proposta pedagogico-pastorale*, Elle Di Ci, Leumann-Torino, 1995, 171-177, 193-197. o.; McGRATH A., *Híd. Új utak az apologetikában*, Harmat Kiadó, Budapest, 1997, II. rész

másra irányítsa. Tehát a megélt kapcsolat minősége gyógyít az önfogadás, önszeretet, önbecsülés és az őszinte megnyílás, osztozás korábbi hiányából.

– **AZ ISTENHIT FELÜLVIZSGÁLATA.** Az ember akkor mond igent Istenre, ha a Róla és a Vele élt életről alkotott kép vonzó és igaz. Az istenhitről, és a keresztyén életformáról való elképzelések, előítéletek felülvizsgálata ezért fontos. A hívőkkel történő kapcsolat és párbeszéd teret ad a torz elképzelések kimondásának, és az igaz, tiszta kép megismerésének. Az elemi – és újszerű – tapasztalatok (imádságról, közösségről stb.) ehhez jelentős mértékben hozzájárulnak.

– **ÉRTÉKEK FELÜLVIZSGÁLATA.** Isten akkor kerülhet az ember világában az Őt megillető helyre, ha minden más is helyére kerül. Segítség a nemhívó számára, ha alkalma van arra, hogy az életében fontos értékeket felülvizsgálja. Mi az, ami élteti? Mit keres? Mi a legfontosabb? Ezek mit adhatnak neki, és mit nem? Stb.

– **SZEMBESÜLÉS A LÉTKÉRDÉSEKKEL.** Az élet végességével, korlátozottságával való mély találkozásról van szó, amit eredményezhet személyes, családi, közösségi tragédia, imaélmény, tanúságtétel meghallgatása, őszinte beszélgetések és sok más esemény is. Ha felmerül a kérdés: „Mi értelme az életnek?”, „Hova vezet mindez?”, megvan egy fontos feltétel ahhoz, hogy az evangélium jó talajba hulljon.

– **ÖNZETLEN SZOLGÁLAT.** Minden önzetlen szolgálat „kinyitja” az embert másokra, a Másikra, és megtapasztalja benne a keresztyén hit lényegi vonását: az önajándékozást. A hitre jutást segíti, ha alkalmat teremtünk a nem hívőnek ilyen szolgálatra, és/vagy segítjük abban, hogy szembesüljön ennek jelentőségével, és avval, hogy mit él át, ha ajándékozza önmagát. Ez jó alap arra, hogy kimondjuk: megtapasztalhatjuk az evangélium igazságát, miszerint életünket odaajándékozva találjuk meg azt.

Második mozzanat:

LÉNYEGI HITHIRDETÉS. A keresztyén örömhír magvának kifejezett hirdetése ez, amelynek elemei az előzőekben említett tényezők esetében is felbukkanhatnak. Ennek célja, hogy a nem hívő egy átfogó, teljes, ugyanakkor lényegre törő, világos, a keresztyén hit egzisztenciális jelentőségét bemutató képet kapjon, amely segíti az Isten melletti személyes döntés meghozatalában.

4.1.2. A megtérést elősegítő tényezők – a kutatás alapján

Ahogy azt korábban jeleztük, a megtérésben szerepet játszó leggyakoribb, a beérkezett válaszok alapján kategorizált öt tényező a következő volt: 1. találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel; 2. találkozás, kapcsolat keresztyén közösséggel; 3. negatív élmények, életesemények; 4. személyes imatapasztalat, élményszerű, mélyen megérintő liturgia; 5. a Szentírás, illetve vallásos irodalom olvasása. Azt is említettük már, hogy e tényezők, és az egyháztól kapott segítségek között szoros megfelelés van.

– KIINDULÓPONTOK ÉS UTAK A HITHEZ. A válaszadók által adott információk alapján lényegileg két út (két eltérő kiindulási ponttal) rajzolódik ki, amelyeken haladva eljutottak a hitbéli döntésre. Az egyiknél a kiindulási pont maga a kapcsolat (egyénnel, közösséggel), amely elindította az élet értelmével, értékek felülvizsgálatával stb. kapcsolatos keresést; vagyis a tanúságtevőkkel megélt kapcsolatra épült a többi fent említett tényező.

A másik út kezdeténél valamilyen negatív élettémény áll, amely elindít egy erőteljes élet-felülvizsgálatot. Ez a negatív élettéményről beszámoló válaszadók szinte összességénél „szerencsés” módon összefonódott a keresztényekkel való találkozással, kapcsolattal, és ezek együttesére épült a többi tényező.¹⁷

Az imént jelzett „két úttal” (amelyek a valóságban sokszor keresztveződnek), illetve ezekkel szoros összefüggésben a 4. és 5. leggyakoribb tényezővel kapcsolatban néhány gyakorlati szempontra kívánunk rávilágítani.

– AZ ELSŐDLEGES TÉNYEZŐ. A megtérésben legjelentősebb tényezők – a kutatás alapján – a személyes kapcsolatokban gyökereznek. Ez is igazolni látszik VI. Pál sokszor idézett szavait, miszerint

„[...] az Egyház szemében legelső evangelizációs eszköz híveinek őszintén keresztény élete, szoros egységben Istennel, akire teljesen ráhagyatkoznak; másokat szolgáló, áldozatos magatartásuk. [...] A mai embert inkább érdeklík a tanúk, mint a tanítók, és ha mégis hallgat a tanítókra, azért teszi, mert ők egyben tanúk is.”¹⁸ „[...] az evangélium közvetítése mindig úgy történik, hogy az ember azt adja tovább, amit maga is megélt.”¹⁹

A legélőbb (felkiáltó) jel a ma embere számára a krisztuskövető hívő és közössége, amely éli az evangéliumot.

Érdekes kapcsolat rajzolódik ki a kutatás eredményeiből a legfontosabb megtérési tényezők és az egyháztól a megtérésben kapott, valamint a még várt segítségék között.

17 Valláslélektani tanulmányok is beszámolnak arról, hogy azok a („negatív”) események, külső vagy belső történések is sokféleképpen lehetnek, amelyek elindítják a benső egyensúly megbillenését és így új utak keresését. Szentmártoni M. Vergote A. munkái alapján az alábbi kategóriákat sorolja fel ezen történések csoportosítására: erkölcsi elesettségünk drámai felismerése (mint pl. a Tékozló fiú esetében); önmagunk, egyéni boldogságunk, gyógyulásunk „önző” keresése (amely elvezethet Istenhez, mint a boldogság forrásához); megdöbbentő drámai események (betegség, haláleset, találkozás az emberi nyomor vagy a gonoszság megnyilvánulásaival stb.). Vö. SZENTMÁRTONI M., *Istenkeresésünk útjai*, Agapé, Szeged, 2000, 36-42. o. Az ember ebben a folyamatban kisebb vagy nagyobb, de érzékelhető lelki megrázkódtatást él át.

18 *Evangelii nuntiandi* apostoli buzdítás 41.

19 *Evangelii nuntiandi* apostoli buzdítás 46. vö. még *Redemptoris missio* apostoli buzdítás 42.

A személyes kapcsolatok azok, amelyek a legtöbbeket segítették, és ugyanezek azok, amelyek a még várt, leggyakoribbként említett segítségek között – sajátos hangsúllyal és kiemeléssel – szerepelnek.

Meglátásunk szerint a kapcsolatokban rejlő evangelizációs erőt az is felerősíti, hogy hazánk lakosságának jelentős része él hiteles, mély, őszinte emberi kapcsolatok nélkül, magányosan, ugyanakkor igényli az otthonos, bizalomra épülő kapcsolatokat.²⁰

VI. Pál szavaival összecsengve a kutatásnak a leggyakoribb tényezőkre vonatkozó eredményei – éppúgy, mint az egyháztól várt egyéb segítségek is – felhívják a figyelmünket arra, hogy ma különösképpen fontos feladat a személyes, ember-ember közötti evangelizációra történő felkészítés, evvel együtt pedig a keresztény közösség tagjainak a nyitottsága és motiváltsága, amely arra készíti őket, hogy odalépjenek, érdeklődjenek, meghallgassanak, barátságukat ajánlják fel embertársuknak. A felkészítés gyakorlati vonatkozásaira lejjebb térünk ki.

– TÁRSADALMI HELYZET ÉS ISTENRE-NYITOTTSÁG. Közismert tény, hogy ma a magyar társadalom szociális, gazdasági, társadalmi, kulturális stb. viszonyai nagymértékben „elősegítik” az emberlét korlátaival történő, sokszor nagyon fájdalmas szembesülést. Elég gondolni a szociális helyzet okozta korlátokra, a már általunk is említett elmagányosodásra, a társadalom egészségügyi állapotának aggasztó helyzetére, a családi kapcsolatok megromlásából eredő traumákra, az erkölcsi céltalanság szülte konfliktusokra.²¹ Bizonyára nem véletlen, hogy a válaszadók jelentős része számolt be arról, hogy megtéréseben fontos szerepe volt valamilyen „negatív eseménynek”.

Tény, hogy az életének nehezebb időszakát élő ember sok esetben nyitottabb az új befogadására, mindarra, ami életútjának új irányt adhat. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ez a hit kialakulásával, valamint továbbfejlődésével kapcsolatban is így van: a negatív élelmény nyitottabbá tesz a hitre.²²

Mindez felhívja a keresztény közösség tagjainak figyelmét egyrészt arra, hogy nyitott szemmel járjanak a környezetükben, felismerve azokat a problémákkal küzdő, „nehéz időszakot” élő embereket, akik – sokszor talán egészen nyitottan – várják a segítséget,

20 Vö. TOMKA F., *Új evangelizáció. Egyházunk helyzete és feladatai az ezredfordulón*, Szent István Társulat, Budapest, 1999, 43-48. o.; TOMKA M., *Magyar katolicizmus 1991*, Országos Lelkipásztori Intézet, Budapest, 1991, 58-59. o.; LUKÁCS L., „Adalékok a lelkipásztori munka megújításához”, in: HORÁNYI Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon*, Vigilia, Budapest, 1997, 191-218. o.

21 A jelenségek részletesebb leírásával kapcsolatban ld. MKPK, *Igazságosabb és testvériesebb világot! A Magyar Katolikus Püspöki Karkörlevele a hívekhez és minden jóakarátú emberhez a magyar társadalomról*, MKPK, Budapest, 1996.; MKPK, *A boldogabb családokért! A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele a hívekhez és minden jóakarátú emberhez a házasságról és a családról Magyarországon*, MKPK, Budapest, 1999.

22 Vö. SZENTMÁRTONI M., *I.m.*, 36. o.; BIEMMI E., *Accompagnare gli adulti nella fede. Linee di metodologia catechistica*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1994, 26. o.

a kapcsolatot, a hozzájuk lépést, a társul szegődést; másrészt arra, hogy alkalmasint olyan, szervezett evangelizációs kezdeményezéseket indítsanak, amelyek kifejezetten az adott élethelyzetben lévőköt szólítanak meg.

– NYITOTTSÁG A SZEMÉLYES MEGTAPASZTALÁSRA ÉS A TUDÁSRA. Hogy a leggyakoribb megtérési tényezők között szerepel egyrészt a személyes imatapasztalat, élményszerű, mélyen megérintő liturgia, másrészt a Szentírás, illetve vallásos irodalom olvasása is, azt mutatja, hogy a válaszadók Isten melletti döntése személyes, tudatos keresés alapján fogalmazódott meg, valamint azt, hogy e döntés megszületésében jelentős szerepe volt a tudás mellett a különböző (ima)alkalmakhoz kötődő, „titokzatos” istentapasztalatnak. Az istenkép és istenkapcsolat felülvizsgálatában, valamint evvel szoros összefüggésben az értékek hierarchiájának átgondolásában a hitről, kereszténységről való ismeret és az ezekről szerzett tapasztalat egyformán fontos. (Hogy mennyire igaz a tapasztalat pótolhatatlan szerepe, jelzi az is, hogy a két leggyakoribb tényező [kapcsolat hívővel, kapcsolat közösséggel] szintén egy élő tapasztalatot biztosít a megélt – nem pedig a leírt – evangéliummal. A személyessé tett tudás, az új vagy újszerű ismeret fontossága pedig szintén kiderül a válaszadók több kérdésre adott adataiból, amikor írnak pl. a katekézis, a személyes beszélgetések, vagy a kerygma megismerésének jelentőségéről, hogy ezek milyen mértékben játszottak szerepet kérdéseik megválaszolásában, egy alapvető és helyes istenkép kialakulásában.)

A kutatás során kirajzolódó nyitottság a megtapasztalásra és az életet kiteljesíteni tudó igazságra kapcsolatba hozható egy – az elmúlt évtizedekben több külföldi és hazai kutató által, számos vizsgálati szempontból leírt – jelenség-együttessel is.

A hazai vallásszociológiai vizsgálatok rámutattak arra, hogy a magyar lakosság kb. egyharmada nevezhető „maga módján vallásosnak”.²³ Ez a fajta vallásosság sokféle „megélt hitet”, és ugyanúgy sokféle motivációt is jelent.²⁴ Az esetek jelentős részében nem is beszélhetünk még kifejezett istenhitről, inkább „vallásos jellegű”, egyéni (tulajdonképpen Istennel nem kimondottan számoló) boldogságkeresésről, ahol az ember

23 Vö. CSELÉNYI I. G., „Az új szerepvállalás”, in: HORÁNYI Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgástereiről*, Budapest, Vigilia, 1997, 95-107. o.; TAMÁS P., „Egyházi mozgásterek a társadalomban”, in: HORÁNYI Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgástereiről*, Budapest, Vigilia, 1997, 19-53. o.; RÉVAY E., „A megújuló egyház építőkövei”, in: HORÁNYI Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgástereiről*, Budapest, Vigilia, 1997, 53-60. o.; TOMKA M., *Magyar katolicizmus 1991*, 5-31. o.; U.ő., „Modernizzazione e Chiesa: l’esperienza dell’Ungheria comunista e postcomunista” in: HERVIEU-LÉGER D. és MTS., *„La religione degli europei”. Fede, cultura religiosa e modernità in Francia, Spagna, Gran Bretagna, Germania, e Ungheria*, Torino, Edizioni della Fondazione Giovanni Agnelli, 1992, 409-477. o.; TOMKA M. – ZULEHNER P. M., *A vallás Kelet-Közép Európa reformországában*, in: „Egyházfórum” (2000) 1, 14-18. o. Ez utóbbi cikk a két szerző *Religion in den Reformländern Ost(Mittel) Europas*, Schwabenverlag, Ostfildern, 1999. munkájának összefoglalása.

24 Vö. GEREBEN F., *A vallásosság szociológiai típusainak kérdéséhez*, in: „Távlatok” (1997) 3-4, 356-366. o.

keresi az életét kiteljesítő, fő viszonyítási pontokat (tudást), és azokat a tapasztalatokat, amelyekben kézzelfoghatóvá, igazolhatóvá válik számára annak az igazságnak ember-kiteljesítő volta, vagyis maga a keresett boldogság. Sok esetben éppen az önközpontú boldogságkeresés lesz az, amely a hiteles és intenzív istenkeresés kiindulópontjává válik.²⁵ Ebbe illeszkedik bele az a tény is, hogy voltak a kutatásban résztvevők között is olyanok, akik jelezték, hogy megtérésük előtt „máshol keresgéltek”, nem ritkán a New Age kínálta, sokszínű lehetőségek között.

Az iménti szempontok – meglátásunk szerint – az alábbi, egymással szorosan összefüggő feladatokra hívják fel a keresztény közösségek tagjainak figyelmét. Ma a kereszténység melletti döntésnek elengedhetetlen feltétele a keresztény élet elemeinek vonzó megtapasztalása. Ezért fontos, hogy azok számára is, akik a hit útjának kezdetén járnak, teremtsünk lehetőséget eme életforma egyes elemeinek megtapasztalására, úgymint pl. a bensőséges imádság, közös ünneplés, közösségi lét stb. átélésére. A sokakban élő „misztikumra” való igény pozitív választ kaphat a méltósággal megünnepelt közösségi liturgiákban és a különféle imaalkalmakon.

Természetesen igaz, hogy a keresztény közösség liturgikus- és imaalkalmi alapvetően nem a hit iránt érdeklődők igényeit szolgálják, ugyanakkor a keresztény közösség tagjainak is szükségük (és igényük is, ahogyan ez kiderült a kutatásból is) van arra, hogy a közös imádság és ünneplés mély, méltóságteljes és egzisztenciálisan megérintő legyen.

A kimondottan evangelizációs céllal szervezett kezdeményezések konkrétumainak összeállításánál építhetünk erre, a sokakban meglévő fogékonyságra.

Ami a hittel kapcsolatos tudást illeti, több lehetséges feladat is kirajzolódik: a nem hívókkal történő, valódi párbeszédre való készség és képesség (meghallgatás, megértés, nem ítélezés, elfogadás, nyitottság a nagyobb igazságra és evvel együtt a fejlődésre, a saját hitem megvallásának képessége stb.); a saját hitünkben való folyamatos megerősödés, valamint annak tisztán látása, hogy mi az, ami hitünkben valóban a lényeghez tartozik, és mi az, ami erre épül; és a különféle, ma elterjedt „hiedelmek” ismeretében való fokozatos, egye teljesebb jártasság.

– AMELY TÉNYEZŐRŐL KEVÉS SZÓ ESETT. A válaszadók számos, megtérést elősegítő tényezőt alacsony százalékos arányban említettek. Így a) a gyermekek szentségi felkészítését – mint apropót – a kereszténységgel történő találkozásra²⁶; b) a homíliákat/prédikációkat; c) a kerygma megismerését; d) a korábbi hittani ismereteket. Alig tettek

25 Vö. SZENTMÁRTONI M., *I.m.*, 39-41. o.; FIZZOTTI E., „Salvezza o terapia”, in: BISSOLI C. (Szerk.), *Anunciare la cristiana oggi. Problemi, confronti, proposte nella comunicazione catechistica*, Elle Di Ci, 2002, 109-120. o.

26 Itt meg kell jegyezzük, hogy számos pozitív, megtérésbe torkolló tapasztalat is született e téren ország szerte, ahol a felnőttekkel történő foglalkozás szemléletében egy gyökeres változás állt be az évtizedekig megszokott stílushoz képest.

említést vallásos tárgyú filmekről, senki nem említette a különféle, egyéb médiális eszközöket (plakát, rádió- TV-műsor, egyházi közösségek honlapjai stb.).

Ezekkel az adatokkal kapcsolatban mindössze néhány gyakorlatias szempontra kívánunk rámutatni. Jeleztük kicsivel fentebb, hogy bár a közösség liturgikus alkalmi elsősorban a hívők ünnepei, ugyanakkor az is igaz, hogy a szentmiséken elhangzó homíliákat gyakran hallgatják a keresők is. Mindenki (hívó, kereső) részéről jogos igény, hogy a szentmise olvasmányainak magyarázata és aktualizálása során az életet új fényvel megvilágító örömhír, a lényeg álljon a középpontban. A homíliák ilyen jellegű megtartása tehát nem csak a hívők hitét táplálja, hanem a keresők esetében is jelentős szerepet tölthet be Isten személyes megtalálásában.

Kevés válaszadó említette, hogy a kerygmának, azaz a keresztyén örömhír lényegi üzenetének megismerése is jelentős tényező lett volna megtérése folyamatában. Ugyanakkor a többi kérdésre adott válasz alapján biztosak lehetünk abban, hogy a válaszadók döntő többsége, vagy mindegyike megismerte az örömhír lényegét, sőt, bővebben is a keresztyén hit titkait. Azonban ennek a tényezőnek a ritka említése elgondolkodtató abból a szempontból, hogy azok esetében, akik nem említették ezt a tényezőt, mennyire volt strukturált, átgondolt, céltudatosan lényegre törő, amivel ők – mint az örömhír lényegével – találkoztak. A kérdésre itt választ adni nem tudunk, mindössze a figyelmet szeretnénk felhívni arra, hogy ez az első evangelizációnak egy lényeges, kihagyhatatlan szempontja.

Érdekes összefüggés, amely elénk állt a kutatás eredményeinek értékelése során, hogy a kerygma megismerése és a különböző lelkiségekkel történő megismerkedés a válaszadók jelentős részénél szorosan összefüggött. Bizonyára azért, mert a kerygma kifejezett, tudatosan „kimondott” megismerésére ott volt lehetőség. Ez azt mutatja, hogy érdemes előre átgondoltan is lehetőséget teremteni az örömhír lényegének megismerésére, és nem csak a lelkiségi mozgalmak keretein belül.

Ugyanakkor annak a lehetőségét és fontosságát is felveti ez a tény, hogy a lelkiségek (különösen azok, amelyek a kerygmával történő találkozásra szándékoltan lehetőséget biztosítanak) és az egyházmegyei/plébániai struktúrák kapcsolatát szükség szerint újragondoljuk, hiszen meglévő értékekről, a Lélek közösségeknél adott ajándékairól van szó, amelyeknek a plébániai struktúrákba történő megfelelő integrálása gyümölcsöző módon hozzájárulhat sokak Istenre-találásához.

A korábbi hitismeretek – mint megtérési tényező – értelemszerűen csak azoknál jöhetett számításba, akik vallásos nevelésben részesültek. A vallásos nevelés jelentőségének, és hatékonyságának mértékéről korábban már szóltunk. Ott jeleztük, hogy az ebben részesült válaszadóknak több mint fele említette, hogy korábbi vallásos nevelésük pozitív eleme volt (és sokaknál az egyetlen ilyen elem) az alapvető hitismeretek

(alaptanítás) elsajátítása. Ugyanakkor a fiatal- vagy felnőttkori megtérésükben ők sem tulajdonítottak ennek különösebb jelentőséget.

Ez a tény is utal a gyermekkori vallásos nevelés alapvető hiányosságaira, és felhívja a figyelmet a gyermekkorosztály hitbeli nevelésének, ezen belül katekézisének újragondolására. Ezt a kérdést kissé lejjebb még érinteni fogjuk.

A válaszadók elenyésző része tett említést a tömegtájékoztató eszközöiről, amikor a megtérést befolyásoló tényezőkről nyilatkozott. Ennek több oka is lehet, pl. az, hogy az egyház, egyházak által a tömegtájékoztató eszközökön keresztül felkínált hírei, meghívásai, programjai nem a hit kapujában álló embereknek, nem az ő nyelvüknek, érzékenységüknek, vagy élethelyzetüknek, világhoz való viszonyuknak megfelelően készülnek (nem ők a célcsoport). Másik oka lehet az is (az előzővel szoros összefüggésben), hogy ezek a termékek nem megfelelő színvonalúak (vagy nincsenek), vagy egyszerűen az, hogy a mai „információzuhatagban” nemhívó honfitársaink – valljuk be őszintén, sokszor velünk együtt – érzéketlenek az egyházi médiák híreire, felhívásaira. Akármi is legyen az oka, mindenesetre elgondolkodtató, hogy ha a megtérés szempontjából – legalábbis e kutatás eredményei erre mutatnak rá – ennyire kicsi a jelentősége a tömegtájékoztató eszközökön keresztül érkező információknak, pontosan mire érdemes a szellemi és anyagi erőforrásainkat fordítani? Vagy érdemes lenne talán új utakat, módokat keresni e téren is?

4.2. A kutatás eredményei közösségeink belső életének felülvizsgálata és megújítása szempontjából

Az eddigiek során több helyen utaltunk már olyan jelenségekre, és ezekkel összefüggő feladatokra, amelyek közösségeink (plébániák, kisközösségek) életének mindennapi gyakorlataira vonatkoztak, és megújításuk lehetséges területeit érintették.

A következőkben figyelmünket az egyház életének elsősorban azon szeleteire irányítjuk, amelyek szorosabban kapcsolódnak kutatásunk témájához, az első evangelizációhoz, annak gyümölcsözőbbé tételéhez. Tesszük ezt annak tudatában, hogy az egyház élete egy szerves egész, amelyben minden mindennel összefügg, minden mindenre hat. Ugyanakkor gyakorlati okokból ez a „figyelemszűkítés” mégis indokolt.

Két, egymással összefüggő kérdésre keressük a választ: 1) mennyiben illeszkednek bele a zsinati egyházképből, és az abban gyökerező pasztorális szemléletből adódó, már mások által megfogalmazott feladatok összképébe a kutatás során kirajzolódó felismerések, lehetséges feladatok? 2) Felhívják-e a figyelmünket valami új, eddig nem, vagy talán kevésbé hangsúlyozott feladatra ezek a felismerések?

Ennek a két kérdésnek a megválaszolásához összegezzük a magyar egyházban az elmúlt években megfogalmazott fő pasztorális feladatokat, amelyek a hazai társadalmi és egyházi helyzet mélyreható vizsgálata során rajzolódtak ki, valamint összefoglal-

juk néhány hivatalos, püspökkari megnyilatkozás útmutatásait, amelyek kifejezetten a hit(re)nevelés folyamatának szemléletét, a mai korban indokolt útjának fő koordinátáit tárják elénk. Majd ezek fényében keressük a feltett két kérdésre a választ.

4.2.1. Egyházunk fő feladatai a pasztorális reflexiók fényében

Az elmúlt években számos vizsgálat történt a magyar társadalmi és egyházi helyzet leírása és hívő értelmezése érdekében. Ezeknek a reflexióknak az eredményeként három fő feladat rajzolódott ki, amelyek a magyar egyház jövőbeli fejlődésének lehetséges (és indokolt) irányát mutatják ahhoz, hogy a mai korban, a mai kihívások közepette mind gyümölcsözőbben be tudja tölteni küldetését. Ezek a feladatok a következők:²⁷

1. A zsinati egyházképpel összhangban lévő kisebb és tágabb közösségek építése. (Ez magában foglalja többek között a zsinati egyházképnek megfelelő szemléletváltást; a testvéri kapcsolat élését papok és papok, papok és világi krisztushívők, világiak és világiak között; a kölcsönös, sokirányú és őszinte kommunikációt; a közösségen belüli, és azon kívülre is vonatkozó kölcsönös és közös szolgálatot stb.)
2. A világi hívek képzése, hitüknek zsinati szellemű formálása és mélyítése, karizmáik tudatosítása és kamatoztatása az egyházi közösségek és a társadalom épüléséért. (Ennek része pl. az elkötelezett, tudatos keresztény életvitel; a missziós tudat kialakulása, továbbfejlődése; a tevékeny, tudatos és kritikus részvétel a közösség életében stb.)
3. A nem hívők felé irányuló evangelizációs tevékenység mind a kultúra és a társadalmi élet nagy színtereinek, mind pedig a személyes megszólítás szintjén. (Ebbe beletartozik az alapvető evangéliumi értékek ismerete, megélése és képviselése a tágabb szociális közegben; a párbeszéd a másképpen gondolkodókkal; az étellel és a szóval történő, vonzó és eredményes evangelizáció stb.)

27 Vö. pl. Magyar Katechetikai Direktórium 2.2.2.; SZABÓ F. – ANDRÁS I., *A magyar egyház az ezredfordulón*, in: "Távlatok" (2001) 51, 6-16. o.; LUKÁCS L., "Adalékok a lelkipásztori munka megújulásához", in: HORÁNYI Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgástereiről*, Budapest, Vigília, 1997, 191-217. o.; TOMKA M., "Keresztény Magyarország vagy missziós terület?", 245-248. o.; BRÜCKNER Á. E., *Lelkipásztori feladatok Magyarországon az ezredforduló táján*, in: "Távlatok" (1992) 2, 147-156. o.; ASZALÓS J., "Különös ökümené", in: HORÁNYI Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgástereiről*, Budapest, Vigília, 1997, 172-187. o.; ANDRÁS I., "Az egyház belső képe", in: HORÁNYI Ö. (Szerk.), *Az egyház mozgástereiről*, Budapest, Vigília, 1997, 78-85. o.; TOMKA F., *A magyar egyház és a lelkipásztori terv*, in: "Teológia" (1992) 3, 181-188. o.; ANDRÁS I., *Pápai útmutatás a magyar egyház lelkipásztori programjához*, in: "Távlatok" (1992) 2, 202-208. o.

Ezek tehát azok a pasztorális, elsőbbséget élvező, fő feladatok, amelyeknek tükrében – a következőkben összegzendő szempontokkal együtt – értékeljük kutatásunk eredményeit.

4.2.2. A hit(re)nevelés mai szemlélete

Az elmúlt években több püspökar részéről (így a francia, a német és a quebeci) jelentek meg hivatalos megnyilatkozások, amelyek a mai körülmények közötti hit(re)nevelés folyamatával, annak kihívásaival, és lehetséges, járható útjaival foglalkoznak.²⁸ Ezekkel együtt említhető a Magyar Kateketikai Direktórium is, amely az egyetemes egyház szintjén megjelent Katekézis Általános Direktóriumának magyar körülményekre alkalmazott, a mi nemzeti egyházunk számára érvényes iránymutatása, amely elsősorban a katekézis szemszögéből közelíti meg a hitnevelés kérdéskörét (így nem is tárgyal olyan részletességgel számos témát, amelyeket más püspöki karok megnyilatkozásai említettek).

A következőkben lényegre törően összegezzük a szóban forgó dokumentumokból kirajzolódó szemlélet pasztorációt, evangelizációt és katekézist is érintő fő vonásait.²⁹

A dokumentumok közös kiindulási pontja avval az új társadalmi, vallási helyzettel történő őszinte és hívő szembenézés, amellyel a régi keresztény hagyományokkal rendelkező országokban is – így hazánkban is – találkozhatunk. Ennek főbb sajátosságai között említhetjük többek között az egységes keresztény értékrendszert képviselő társadalom hiányát (ehelyett sokféle értékrendszer, ideológiai és vallási szemlélet együttes jelenlétével találkozunk); a hitüket tudatosan vállalók és megélők létszámának csökkenését („elkereszténytelenedés” jelensége); a hitátadásban régen jól működő szemlélet (kifejezetten a katekézisben) gyenge hatásfokát, krízisbe jutását.³⁰

A püspöki karok arra törekedtek dokumentumaik összeállítása során, hogy felvázolják az egyház mai társadalomban szükséges, újfajta jelenlétének módját, különös tekintettel arra, hogy hogyan tudja betölteni az evangelizációval és a katekézissel kapcsolatos küldetését. A püspökök világosan kifejezésre juttatják, hogy ebben az új történelmi állapotban alapvetően fontos, hogy az egyház *felismerje és elfogadja az új helyzetet*, annak gyökeres újdonságaival. A múlt nosztalgikus felemlegetése, a történelem kerekének visszaforgatására tett kísérletek nem segíthetnek. Ezen új kihívások felismerése, megértése és elfogadása pedig elsősorban arra kell, hogy ösztönözze az egyházat, hogy keresse

28 Ld. a 15. lábjegyzetben említett dokumentumokat.

29 A jelzett francia, német és quebeci püspökkari megnyilatkozások közös vonásainak összegzésénél MARTÍNEZ D. – GONZÁLEZ P. – SABORIDO J. L., *Proponer la fe hoy. De lo heredado a lo propuesto*, Sal Terrae, Santander, 2005, 9-39. o. tanulmányára támaszkodunk.

30 Vö. *Magyar Kateketikai Direktórium* 2. rész

bennük az „idők jeleit”, amelyek alapján világossá válik számára, hogy hogyan tudja betölteni Istentől kapott feladatát ebben az új történelmi helyzetben. A püspökök meggyőződése ugyanis, hogy az új történelmi helyzet számos új lehetőséget is felkínál.³¹

Az egyik legalapvetőbb feladatot abban jelölik meg, hogy az egyház közösségeinek *át kell gondolniuk az új generációk hitnevelésében alkalmazott szemléletet*. Ahogyan a francia püspökök fogalmazzák: az „örökség áthagyományozásából” átlépni a „felkínálásba”, meghívásba, egy kimondottan *missziós mentalitásba*. Olyan hitnevelésre van szükség, amely nem ismeretek halmazát örökíti át az új generációk tagjai számára, hanem segíti őket találkozni a magával közösségbe hívó Jézus Krisztussal, Rajta keresztül az életet kiteljesíteni tudó hit újdonságával, és segíti őket megtapasztalni a keresztény élet szépségét.³²

A mai korban, amikor a hagyományosnak mondott viszonyítási pontok jelentősége erőteljesen csökken, nélkülözhetetlen, hogy a hit életadó erejét *személyes felfedezésen* (ne pedig áthagyományozott „szokáson”, vagy a régebben igen, ma már kevésbé, vagy egyáltalán nem működő szocializáción) keresztül tapasztalja meg az ember, és így személyes, tudatosan meghozott döntésének köszönhetően élje a mindennapjait meghatározó hitét.³³

A francia püspökök egyik megnyilatkozásának címe: „Haladni a hit misztériumának szíve felé” találóan kifejezi a hitnevelés szóban forgó hangsúlyát. A lényeggel történő találkozás azonban kettős értelemben is szerepel a püspökkari megnyilatkozásokban. Egyrészt jelenti, hogy a hitbéli út kezdetén nélkülözhetetlen a forrással történő találkozás (mint az első evangelizáció része); másrészt pedig arra utal, hogy a keresztény közösségek számára is fontos újra fölfedezni és megélni a „hit misztériumának szívét”, hogy ebbe gyökeret verve tudjanak evangelizáló közösségekké lenni. A lényegre koncentráló, a legalapvetőbb forrásból merítő evangelizációról és katekézisiről van tehát szó. Ez azt jelenti más szavakkal, hogy az érintetteket segítjük találkozni avval a *spirituális tapasztalattal*, amely megsejteti velük a lényeget, továbbblendíti, és erővel tölti el őket, és nem azt, hogy egyszerűen hitünk lényegi igazságait, mint egyfajta tudást elevenítenénk fel, tárnánk eléjük.³⁴

A keresztény szocializáció mára széttöredezett (vagy megszünt) közegeinek hiányos (vagy hiányzó) működése miatt elengedhetetlen, hogy egyrészt a hitnevelés kezdetén az emberi és hitbéli alapok lerakásánál kezdje szolgálatát az egyház, másrészt pedig, hogy a hitfejlődés folyamatának egészén végighúzódjék az örömhír *meghívó, kiteljesese-*

31 Hasonló megfogalmazásokat találhatunk a *Magyar Kateketikai Direktórium* 2.3-ban is.

32 Vö. Uo. 3.2.

33 Vö. *Magyar Kateketikai Direktórium* 3.2.

34 Vö. *Magyar Kateketikai Direktórium* 2.2.1.; 2.2.2.; 2.2.7.

dést „felkínáló” jellegével történő találkozás, amely fontos feltétele annak, hogy az ember a megtérésben az első, vagy akár a sokadik lépést megtegye.³⁵

Az említett missziós mentalitás gyakorlati megvalósításának alapvető, elengedhetetlen tényezője a *személyes tanúságtétel*. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a „hétköznapi, egyszerű” hívő éli az evangéliumot mindennapjaiban, kapcsolataiban, munkájában, pihenésében stb., és ebből világlik ki mások számára, hogy a megélt evangélium egy új életminőség forrása. A hívő szerepe itt elsősorban prófétai (jelnek lenni), nem pedig a klasszikus értelmében vett tanítói. Ez természetesen magában foglalja azt is, hogy szóban megossza másokkal azt a hittapasztalatot, amit megélt.³⁶

Ennek jelentős szerepe van – a „kifelé”, azaz a nem hívők felé történő tanúságtétel mellett – a keresztény közösségen belüli életben is, ahol az egyház tagjai egymást erősítik (és mutatnak példát) az arról történő tanúságtétellel, hogy hogyan van jelen életükben Isten, és milyen gyümölcsöket terem, ha az Ő szavára alapozzák mindennapjaikat.

Számos kortársunk számára a keresztény ember élettel történő tanúságtétele, vagyis a keresztény élettapasztalat nyelvezete az a „nyelv”, amelyet igazán megért, mint megszólító üzenetet.

Az eddig elmondottak együtt járnak egy a korábbihoz képest merőben új szemlélet meghonosításával is a katekézisben, mely szemlélet gyakorlati megvalósításához alapvető modellként áll előttünk a katekumenátus³⁷, amely már az ősegyház idején is a keresztény hitbe, életformába és közösségbe történő bevezetés folyamata volt, és amelynek újszerű formáját állította vissza a katolikus egyház 1972-ben. Az említett missziós helyzet és az evvel összefüggő szemlélet igényli, hogy a *katekézis a hit megélésébe* (és nem pusztán ismeretébe) *vezesse* be a benne résztvevőket. Konkrétabban szólva: a katekézis a hit fejlődését (az első és a folyamatos megtérést), személyessé tételét (egzisztenciális azonosulást az örömhírral), a mindennapi életben, és a keresztény közösség keretein belüli megélését (bekapcsolódva az egyház életének minden területébe) szolgálja. A katekumenátusi ihletettséggű katekézis bevezet a keresztény életbe, ennek megfelelően a hangsúlyt nem a megtanított, hanem az együtt, közös keresésben és párbeszédben felfedezett, *megtapasztalt* és megélt *igazságra*, mint életet kiteljesíteni tudó örömhírré helyezi, hogy az személyes meggyőződéssé válhasson azok számára is, akiknek korábban semmilyen kapcsolatuk nem volt a kereszténységgel.³⁸

Ebben a szemléletben a *hit folyamatos úton levést* jelent. Ezért van szükség arra, hogy az egyház felkínálja a minden életkorban és élethelyzetben lévő ember számára az élet-

35 Vö. U.o. 2.2.1.

36 Vö. U.o. 3.3.2.1.

37 Vö. *Katekézis Általános Direktórium* 91; *Magyar Kateketikai Direktórium* 3.2.

38 Vö. *Magyar Kateketikai Direktórium* 1.7.; 3.2.; 5.1.

helyzetének megfelelő – vagyis differenciált – szisztematikus, azaz átgondolt, tudatosan végzett katekézis lehetőségét.³⁹

Az ilyen értelemben felfogott hitnevelés olyan nevelőket, *kísérőket* igényel, akik képesek testvéri módon másokhoz társul szegődni a *hit megélésének útján*, – saját hitbeli tapasztalatuk, és ilyen irányú felkészültségük alapján – vezetni őket, személyesen odafigyelve rájuk.⁴⁰

A gyümölcsöző hitnevelés feltételezi a *keresztény közösséget* (elsősorban a plébániai szinten megéltet), amelynek ölén történik, és amelyet ugyanakkor épít is a hitnevelés folyamata. *Keresztény élettapasztalatra* (mit jelent gyakorlatban keresztény életet élni?) alapvetően a közösségben tehetünk szert. Itt születik és fejlődik a hitünk. Ahhoz, hogy közösségeink be tudják tölteni a hit kialakulásában és fejlődésében nélkülözhetetlen szerepüket, sokuknak szükségük van a megújulásra. Ennek egyik alapvető, kitüntetett eszköze a megújult szemléletű katekézis, továbbá az egész közösséget összegyűjtő, méltóságteljes, minden elemében hiteles liturgikus ünneplés.⁴¹

Mindez már jelzi azt, hogy a nem hívők felé történő új, evangelizációs lendületnek feltétele a *keresztény közösségek „őnevangelizációja”*. Ahhoz ugyanis, hogy másokat el tudjunk vezetni hitünk lényegéhez, magunk is meg vagyunk hívva annak folyamatos, újszerű, életet formáló felfedezésére. Nélkülözhetetlen, hogy képessé váljunk adni is, közölni tettel és szóval, azt, amit mint életünknek alapját és célját felfedeztünk. Vagyis, hogy megfeleljünk a keresztségi hivatásunkból adódó szeretetteljes isteni meghívásnak. Mások evangelizációját meg kell, hogy előzze saját magunk evangelizációja.⁴²

Röviden kifejezve a püspökkari, hivatalos megnyilatkozások fő mondanivalóját, azt mondhatjuk, hogy a katekumenális szemléletű katekéziszre térés egyszerűen azt jelenti, hogy *az egyház áttér a vallási tudatlanság fől számolását célzó, túlnyomórészt intellektuális katekéziszről az egzisztenciális, életet szolgáló, istenkapcsolat fejlődésére fókuszáló katekéziszre.*

4.2.3. A belső megújulás, továbbfejlődés lehetséges irányai a felmérés tükrében

– A KUTATÁS EREDMÉNYEI ÉS A HAZAI PASZTORÁLIS PRIORITÁSOK. Kutatásunk eredményei teljes mértékben alátámasztják az elmúlt 15-17 évben napvilágot látott, a magyar egyház jövőbeli feladatainak fő csapásirányait megfogalmazó vizsgálatok következtetéseit.

39 Vö. U.o. 3. rész

40 Vö. U.o. 9.1.

41 Vö. U.o. 4.1.; 5.1.; 8.2.

42 Vö. U.o. 3.2.

A fentebb említett három pasztorális főfeladat⁴³ mindegyike visszaköszön a kutatásunk során összegyűlt adatokból, illetve azok értelmezéséből. Ugyanis a fiatal- és felnőttkori megtérésekben leginkább szerepet játszó tényezők azok, amelyekre a legfontosabb pasztorális feladatok is rámutatnak: az evangelizációra nyitott és képes, vonzó életű keresztény közösségek és személyek meglétére.

Másrészt éppen ezek azok, amelyek az egyháztól a megtérésben várt további segítségéknél is leggyakrabban kerülnek említésre (nagyobb evangelizációs nyitottság; közösségi egyház; szervezett evangelizációs kezdeményezések; apostolkodásra képes, örömet sugárzó világi krisztushívók jelenléte). Fontosnak tarjuk megjegyezni, hogy a válaszadók a megtérésükben még várt segítségeket, és az ezekkel összefüggő, korábbi igényeiket most, azaz már a keresztény közösség tagjaiként fogalmazták meg. Többen kifejezetten jelezték is, hogy ezeknek a szükséges sajátosságoknak komoly hiányát élik meg környezetükben jelen helyzetükben is.

A kép teljességéhez hozzátartozik, hogy a válaszadók egészen kis része volt teljesen elégedetlen az egyháztól kapott segítséggel. Ez azt mutatja, hogy ahol kaptak segítséget, ott ez a „szubjektív visszhang” (elégedettség) terén is pozitív nyomokat hagyott, avval együtt, hogy a válaszadók jelentős része számos irányt jelzett, amelybe – véleményük szerint – érdemes lenne elmozdulni a gyakorlat szintjén, amelyek beleillenek az említett fő pasztorális feladatokba.

Tehát mondhatjuk azt a felmérés adatai alapján, hogy a '90-es évek eleje óta több fórumon is hangoztatott fő pasztorális feladatok megvalósítása valóban indokolt volt a közelmúltban, és az a jelenben, kimondottan a nemhívók hitre jutása szempontjából is.

– A BELSŐ MEGÚJULÁS LEHETSÉGES (ÉS SZÜKSÉG KÍVÁNTA) ÚTJA. Egyik kérdésünk, amelyre kerestük a választ kutatásunk során az volt, a fejlődés mely lehetséges útjaira mutatnak rá a felmérés eredményei, amelyeken célszerű haladnunk nekünk, keresztény közösségeknek és egyéneknek ahhoz, hogy a nemhívók felé történő evangelizációs feladatunkat mind gyümölcsözőbben be tudjuk tölteni? Egyszerűbben kifejezve az egészen gyakorlatias kérdést: milyen irányba, és milyen módon képezzük magunkat, közösségeinket, hogy a ma emberét segíteni tudjuk a hitre jutásban?

Az előző gondolatok alapján egyértelmű, hogy a kérdésre adott válasz egyben érinti azt is, hogy mit tehetünk azért, hogy a pasztorális főfeladatok megvalósításában is haladjunk előre, hiszen azok szorosan összefüggnek az evangelizációs képességekben történő növekedéssel.

Meglátásunk szerint a kutatás során beérkezett adatok és azok értelmezése a zsinati egyházkép és pasztorációs szemlélet fényében is indokolják a korábbiakban ismerte-

43 Ld. 4.2.1. pont

tett⁴⁴, újszerű hitnevelési szemléletnek az egyház élete minden területén történő gyakorlati megvalósítását. A hitnevelés mai, megújult szemléletének hazai körülmények közötti szükségességét a kutatásból kivilágoló alábbi szempontok támasztják alá.

Az új társadalmi helyzet Európa számos, keresztény gyökerekkel rendelkező országában leírt alapvető vonásai hazánkban is érvényesek.⁴⁵ A kutatás adatai közül a gyermekkori vallásos neveltetésre vonatkozóak mutatnak rá néhány tipikus és lényeges sajátosságra.

A válaszadók jelentős része (40%) nem részesült gyermekkorában semmilyen vallásos neveltetésben. Azok esetében, akik részesültek, a hagyományos stílusú katekézis alacsony határfoka (legalábbis rövidtávon) egyértelmű. Sokuk beszámolójából kiderült, hogy ez a katekézis erőteljesen ismeretcentrikus volt, kevésbé, vagy egyáltalán nem az Istennel megélt személyes kapcsolatra vezetett. Jelentős számban jelezték hogy ebből a vallásos neveltetésből hiányzott a pozitív egyháztapasztalat megszerzése, az igényelt közösségi dimenzió megélése. Az is világosan kirajzolódott a válaszokból, hogy sok helyütt a szervezett katekézis nem, vagy alig integrálódott a keresztény közösség életének egyéb eseményeibe, kevésbé segítette elő a közösség életébe történő tényleges és motivált bekapcsolódást.

A gyermekkori vallásos nevelés negatívumai között többen említették a közösség, és elsősorban a felnőttek (ezen kategórián belül is kifejezetten a katekéták) által „sugárzott” torz istenképet, amely egyrészt a felnőtt keresztények hiányos hitéletére, másrészt ezen belül is a katekéták (mind teológiai, mind pedig lelkeségi, evvel összefüggésben szemléletbeli) képzésének komoly hiányosságaira mutat rá.

Mindezekkel együtt állíthatjuk, hogy a vallásos neveltetésben részesülő válaszadók többségénél „volt értelme” így is – azaz számos év „szünet” meglétével – a gyermekkori vallásos nevelésnek. (Több mint 72%-uk számára volt pozitív hatása, 36%-uk csak pozitív hatásokat említett.) Mégis tény, hogy akkor az a vallásos nevelés nem töltötte be, vagy nem tudta betölteni szándékolt szerepét.

Az új szemléletű hitnevelés többi sajátosságának szükségességét és tényleges eredményességét elsősorban éppen a megtérésben szerepet játszó fő tényezők, valamint az egyháztól várt további segítségük igazolják az alábbiak szerint.

A missziós mentalitással kapcsolatban a válaszadók beszámolóiból kiviláglik, hogy a keresztény egyének és közösségek nyitottsága, párbeszédkészsége, valamint az, hogy nekik köszönhetően sokan elsőként a „megélt” és nem a „tanított” evangéliummal találkoztak, nélkülözhetetlen tényező volt a megtérés folyamatában. Ugyanez kerül előtérbe az egyháztól várt további segítségük említésénél is.

Az előzővel szorosan összefügg, hogy az Örömhír személyes felfedezése alapvető feltétele volt az isteni hívásra történő szabad válasznak. Számos válaszadó egyértelműen kifejezte, hogy a keresztény közösségektől és tagjaiktól komoly segítséget kaptak abban, hogy keresésük gyümölcseként „összeálljon” bennük a kép arról, hogy ki akar lenni számukra Isten az életükben.

44 Ld. A tanulmány 4.2.2. pontja.

45 Vö. *Magyar Kateketikai Direktórium* 2. rész

Több ponton említést tettünk már arról, hogy a válaszadók alapvető hitbeli döntésének meghozatalában elsődleges szerepe volt a hittel kapcsolatos elemi, személyes tapasztalatoknak.

Arról is szóltunk már, hogy ezek a tapasztalatok a hittel kapcsolatos tudásban történő gyarapodással együtt lehetővé tették, hogy a megtérők fokozatosan otthonra találjanak az egyház közösségében. Bár konkrétan kevés válaszadó fogalmazta meg, hogy számára a megtérés egy folyamat, mégis többségük egyéb válaszaiból kitűnik, hogy számukra az Istennel-élés folyamatos, egész életen át tartó útonlevést jelent.

Azt, hogy a kutatásban válaszadóként résztvevő fiatalok és felnőttek valódi, mindenféle kényszertől mentes meghívással találkoztak a keresztény közösségek és tagjaik részéről, mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy számukra a megtérésnek alap-eleme az Isten melletti szabad, egész lényüket érintő, teljes odafordulás.

A megtérést elősegítő leggyakoribb tényezők, továbbá az egyháztól várt további segítségük egyértelműen kiemelik a közösségi és egyéni tanúságtétel, továbbá a közösségi élet elsődleges szerepét az első evangelizációban.

Az előző megállapításnak része, hogy a keresztény közösség tagjai részéről meg tapasztalt személyes kísérés, odafigyelés döntő jelentőségű volt a válaszadók többségénél a hitre jutásban.

A püspökkari dokumentumok által felvázolt hitnevelési szemlélet sajátosságai közül egyetlen olyan van, amely az imént említettekhez képest elsősorban az egyháztól várt segítségük között kerül elő, bár feltételezhetjük, hogy közvetetten az egyháztól kapott segítségük között is szerepel (hiszen csak így magyarázható, hogy voltak személyek és közösségek, akiknek szerepe volt a nemhívók megtérésben). Ez pedig az egyház önevangelizációja, amelynek szerves része az egyháztagok élethelyzetét figyelembe vevő, differenciált képzési lehetőségek biztosítása, amelyeken történő részvétel lehetőséget ad arra, hogy a keresztény hívők (még jobban) felkészüljenek az élet különböző területein adódó, személyek közötti evangelizációra is. Továbbá ez az a sajátosság, amely a hazai helyzetből adódó pasztorális prioritások között külön is említésre kerül, mint fontos feladat.

Ugyanakkor ennek az új hitnevelési szemléletnek ez az a sajátossága, amelynek gyakorlati megvalósítása a többi, itt említetthez képest a legnagyobb horderejű módszertani kérdéseket veti fel; valamint ez az, amely az összes többi, felvázolt jellemzőben történő fejlődésnek kulcsa is. Hiszen alapvetően attól függ az evangelizációs képességünkben történő növekedés, hogy mi magunk, keresztény közösségek és egyének hogyan alakulunk Krisztus képmására, és hogyan válunk képessé annak közlésére, ami életünk és reményünk végső és biztos alapja.

Ezen okok miatt figyelmünket a továbbiakban az egyház önevangelizációjának lehetőségeire irányítjuk, figyelembe véve a kutatás során megfogalmazódó, e témát érintő hangsúlyokat is.

– KONKRÉT LEHETŐSÉGEK AZ ÖNEVANGELIZÁCIÓRA. Az egyház belső evangelizációjának, mint megújulásnak néhány alapvető, egészen konkrét lehetőségét már említettük.⁴⁶ Itt olyan megoldásokra szeretnénk rávilágítani, amelyek ezeket is magukba ölelik, két kérdésre keresve a választ.

Első kérdésünk az, hogy vannak-e az egyháznak saját belső életére vonatkozó tevékenységei közül olyanok, amelyek – megfelelő végzésük esetén – hozzájárulnak az első evangelizáció jelenlegi gyakorlathoz képest még gyümölcsözőbb megvalósításához?

Második kérdésünk: van-e az egyház küldetésének esetleg egyetlen olyan tevékenysége, amelyre különös figyelmet szánva módunkban áll nagymértékben előrelendíteni a főntebb fősorakoztatott összes pasztorális prioritás, és benne az első evangelizáció ügyét is? Ezt a kérdést azért tekintjük lényegesnek és gyakorlatiasnak, mert az egyházi közösségek élete sokszor ma annyira szerteágazó, hogy többen szeretnék világosan látni azt, hogy mire összpontosítsák figyelmüket, energiájukat ahhoz, hogy a közösség élete a fejlődés útján nagyobb lendületet vegyen, és ne forgácsolódjon széjjel talán kevésbé fontos teendőkben.

A kérdésekre a választ valamilyen szinten megadja a már jellemzett és többször említett „önevangelizáció”. Ugyanakkor megmarad a kérdés, hogy ez konkrétan mit rejt magában?

A kutatás eredményei, illetve a gyakorlati reflexiókban jelzett, irodalmilag is alátámasztott felismerések felhívják a figyelmünket mindazokra az emberi vonásokra, képességekre és tudásra, amelyek birtoklása „hasznos” a keresztény emberek és közösségek számára ahhoz, hogy az első evangelizációnak mind eredményesebb munkásai legyenek. Ezek közül néhányat említünk felsorolásszerűen: egészséges önszeretet, önelfogadás; érzelmi egyensúly; kapcsolat kialakítási készség és igény; a figyelmes meghallgatás képessége; elégséges önkifejezési képesség; jártasság az önelfogadás, önszeretet előmozdításának módjában; személyes, egyre mélyülő istenkapcsolat (Lélektől vezettség); letisztult hitismeret; képesség a saját életet Isten szavának fényében értelmezni; egyházas érzék; benső igény az Örömhír továbbadására stb.⁴⁷

Szükséges tehát, hogy az egyház önevangelizációja hozzájáruljon tagjaiban és közösségeikben e vonások, képességek, ismeretek növekedéséhez és bővüléséhez.

46 Ld. a tanulmány 4.1.2. pontja.

47 Vö. még a korábban említettek mellett pl. *Evangelii nuntiandi* apostoli buzdítás VII. rész; *Redemptoris missio* apostoli buzdítás VIII. rész; CONGREGAZIONE PER L'EVANGELIZZAZIONE DEI POPOLI, *Guida per i catechisti*, EDB, Bologna, 1994, 21

Az első kérdésre keresve a választ azt mondhatjuk, hogy sok olyan tevékenység van, amely a maga módján hozzájárul az eredményesebb első evangelizáció megvalósításához. Gondolhatunk pl. a különféle, direkt evangelizációs alkalmak szervezésére⁴⁸, amelyek során a keresztény közösség tagjai tulajdonképpen „szembeállítják magukat” az evangelizáció egy sajátos formájának kihívásával, amelynek meg kívánnak felelni, ezért elsősorban magukban tisztázzák a lehetséges felmerülő kérdéseket, nehézségeket. A közös feladat szolgál apropóul a hit újragondolásához és újszerű kifejezéséhez. A szolgálat jellegétől, idejétől függ azonban, hogy ez az újragondolás mennyire eredményez mély, és a hit minden területére kiterjedő, benső átalakulást, a praktikus képességek és tudás megszerzése mellett.

Másik példa maga a közösség liturgikus ünneplése, amely tanít, segít szembesülni az evangéliummal, istentapasztalatra ad lehetőséget, közösségbe vezet és közösséget teremt, és küldetésbetöltésre hív. Azonban a liturgikus ünneplés alapvetően ünnepi, és nem képzési alkalom. Sok tekintetben formál, de nem minden területen, amelyeken szükséges lenne a gyarapodás az első evangelizáció szempontjából. (Elegendő arra gondolni például, hogy a személy-személy közötti evangelizáció folyamatában az egyik leg-alapvetőbb a párbeszédre, kétirányú kommunikációra való képesség, amelynek „gyakorlására” nem kifejezetten ad teret a liturgikus ünneplés; továbbá egészen más jellegű közösségi tapasztalatot biztosít, mint aminek a megélésére az evangelizációban szükség van).

Utolsóként említjük – bár sorolhatnánk a példákat – a különböző tematikus előadás-sorozatokat az egyház hitének fő igazságairól, kifejezetten a templomlátogató hívőknek. Ezek háttérben nem ritkán az a szándék áll, hogy ezen igazságok megismerésével, vagy felelevenítésével a hívők képesek legyenek a szóbeli tanúságtételre is. Ugyanakkor kérdés marad, hogy az ezeken résztvevő keresztény valóban fel tud-e készülni arra az evangelizációra, amelyre a kutatásban részt vett válaszadók többsége fogékony volt (ahol az elsődleges tényező a velük megélt kapcsolat minősége volt).

A második kérdésre is (van-e esetleg *egyetlen* olyan egyházi tevékenység, amelyre hangsúlyt helyezve mind a három fő pasztorális feladat, és bennük az első evangelizáció ügyét is előmozdíthatjuk?) a válasz megtalálható az egyház életében: mind a hivatalos megnyilatkozásokban, mind pedig számos egyházmegye, plébánia, lelkiségi mozgalom mindennapi szolgálatában.

A következőket olvashatjuk II. János Pál pápa katekézissel kapcsolatos, az egész egyház számára mérvadó 1979-es dokumentumában, a *Catechesi tradenda*eben (15. pont):

48 Ld. pl. a budapesti városmissziós kezdeményezéseket.

„ [...] minél inkább kifejezi akár egy helyi egyház, akár az egyetemes Egyház, hogy elsőbbséget biztosít a katekézisnek – t.i. az egyéb, bármilyen tetszetős eredményekkel kecsegtető kezdeményezésekkel és tevékenységekkel szemben –, annál inkább felfedezi, hogy a katekézisben erősödik a belső élete, úgy is, mint hívő közösségé, de úgy is, mint kifelé misszionáló közösségé. A huszadik század vége felé Isten és az események – amelyek nem mások, mint Isten szavai felénk – arra készítetik az Egyházat, hogy újra frissítse föl a katekézisi munkába vetett bizalmát, a legfontosabb dolgai közé tartozónak tekintve azt. Az Egyház tudja, hogy legjobb erőit kell bevetnie a katekézisbe, nem kímélve sem fáradságot, sem gondot, sem anyagi áldozatokat azért, hogy alkalmas kiképzést kapjanak mindazok, akik katekézisként fognak dolgozni. De mindez nem csupán emberi megfontolások, hanem a hit követelménye is.”⁴⁹

A pápa szavai a mai társadalmi, kulturális, vallási helyzetben az általunk korábban felvázolt, új szemléletű katekézis nélkülözhetetlen szerepét hangsúlyozzák az egyház életének minden területen történő fejlődése szempontjából.

Az elmúlt évtizedekben számos olyan konkrét, tervszerűen átgondolt, korszerű kateketikai kezdeményezés is született a világegyházban, amely modell értékű a magyar egyház számára is, mert példát ad a számunkra is elsődleges pasztorális kihívások eredményes megválaszolására.

Ezek a kateketikai kezdeményezések az egyházmegyék, plébániák életének átfogó, azaz mindegyik egyházi feladatkört (liturgia, közösségi élet, testvéri szolgálat, tanúságtétel) érintő megújulásának motorjai. Tehát nem csak a „hitbeli tudást” gyarapítják, hanem a közösség életének egészét segítik fejlődni.

Ennek alapja, hogy a katekézis szervesen beleilleszkedik egy tudatosan megtervezett, tágabb pasztorációba: avval összhangban van, annak céljait segíti elérni a katekézis adta kereteken belül.

Ezen katekézisi-modellek javarészt végigvezetik a benne résztvevőket (elsősorban felnőtteket és fiatalokat) egy olyan, általában több évig tartó úton, amelyben lehetőségük van Istenbe vetett hitüket újra alapozni, önmagukra találni, „rendbe rakni” életüket, eleven kis- és nagyközösségi tapasztalatra szert tenni. Továbbá újra (vagy újszerűen) elmélyülni az Istennel megélt bensőséges kapcsolatban, tevékenyen bekapcsolódni a helyi

49 Saját kiemelés. Vö. még *Christifideles laici* apostoli buzdítás 34-35

egyház életébe egyéni karizmákat felfedezve és kamatoztatva, valamint képessé válni a személyes, illetve a társadalmi szintű apostolkodás különböző formáira.⁵⁰

A legtöbb ilyen modell főbb céljait és módszertani sajátosságait tekintve hasonló, tematikájuk szempontjából lehetnek nagyobb eltérések is, ami azt mutatja, hogy hasonló pasztorális kihívásokra sokféle, ugyanakkor mégis egy irányba vezető kateketikai úton elindulva lehetséges eredményes választ adni.

Felidézve a kutatás során megfogalmazódott elsődleges megtérési tényezőket, illetve a „még várt” segítségeket az egyháztól a megtérés folyamatában, láthatjuk, hogy az imént, röviden jellemzett katekézis-modellek ezek mindegyikére vonatkoznak, minden ezekhez kapcsolódó feltétel (kisközösségi háttér, apostoli lelkületű vezető stb.), továbbá személyes képesség, készség és tudás kialakulására, fejlődésére elvileg lehetőséget adnak.

Hazánkban is vannak hasonló kezdeményezések⁵¹, de közel sem mondhatjuk, hogy eddig kihasználtuk volna az összes lehetőséget, illetve, hogy széles körben tudatosan keresnénk a jelzett modellek által felkínált megújulás számunkra is járható útjait.

4.2.4. A nem hívők felé történő első evangelizáció – a kutatás fényében

Végezetül jelzünk néhány szempontot, illetve lehetőséget kutatásunk eredményei alapján az eddig, már több ponton említettek mellett, amelyek kifejezetten a nemhívők felé történő, átgondolt első evangelizációs kezdeményezések mind gyümölcsözőbb megvalósításához kívánnak további támpontokat adni.

Tanulmányunk előző pontjában kifejtettük, hogy az első evangelizációs kezdeményezések eredményességének alapvető feltételei a hitükben megújult keresztyének és közösségeik, és hogy ezek megújulásának kitüntetett lehetőségeit jelentik a különböző, jól strukturált felnőtt-katekézisek, amelyek végső soron a tudatos apostolkodásra is felkészítenek.

50 Ezekkel a katekézis-modellekkel kapcsolatban ld. SORAVITO L., *La catechesi degli adulti*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1999, 42, 145-148, 150-157, 216-218, 220-221. o.; ALBERICH E. – BINZ A., *Forme e modelli di catechesi con gli adulti*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1993.; ROCCHETTA C., „Fare” i cristiani oggi, EDB, Bologna, 2001, 177-189. o.; CAÑIZARES A., „La catechesi nella missione evangelizzatrice della Chiesa”, in: STENICO T. (Szerk.), *Evangelizzazione, catechesi, catechisti. Una nuova tappa per la Chiesa del Terzo Millennio*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, 71-106. o.; LAZARO R., „Il concetto di itinerario nella catechesi”, in: STENICO T. (Szerk.), *Evangelizzazione, catechesi, catechisti. Una nuova tappa per la Chiesa del Terzo Millennio*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, 434-447. o.

51 Az egyre több helyen beindult, a katekumenátus folyamata szerint történő szentségi felkészítés lehetőséget biztosít a szentségekre készülőköt kísérő keresztyének, és a tágabb plébániai közösség hitbéli megújulására is. Az apostolkodásra, evangelizációra felkészítés pedig e folyamat utolsó, ún. mystagógikus szakaszának lehet egyik hangsúlyos eleme. Szintén apostolkodásra felkészítő lehetőség hazánkban a Szent András Evangelizációs Iskola által felkínált tematikus képzési alkalmak sorozata.

Természetes tehát – és ahogyan jeleztük korábban, a Katekézis Általános Direktóriuma szükségesnek is tartja – hogy ezek a „hitmegújító” folyamatok végső soron konkrét, szervezett evangelizációs kezdeményezésekbe torkolljanak.

Felmérésünkben a válaszadók a kutatásban történő részvétellel szóló meghívással személyes kapcsolatokon, illetve nyilvános fórumokon történő felhívásokon keresztül találkozhattak. Ez a kapcsolati rendszer és „tájékoztatósi út” elvileg lehetővé tette, hogy minden társadalmi réteg képviselőihez eljusson a felhívás. Ennek ellenére elenyészően kevés volt a szakmunkás végzettségű, és/vagy jelenleg is kétkezi munkából élő válaszadó. Ebből a tényből messzemenő következtetéseket nem kívánunk levonni, mindössze azt jelezzük itt, nem kizárt, hogy ez annak az „értelmiségi-centrikus” pasztorációnak a ma is esetleg érvényes jele, amely már egy ideje fennálló sajátossága a magyar egyház életének.⁵²

Akár igaz, akár nem a munkásrétegek „elfeledettsége”, a keresztény közösségeknek lényeges tudatosítaniuk, hogy minden társadalmi réteg – így a munkások – számára is fontos, hogy konkrét evangelizációs kezdeményezések szülessenek.⁵³

Szükséges megtalálnunk azokat az „érintkezési felületeket”, találkozási pontokat (vagy sok helyütt elterjedt kifejezéssel élve „kapu-programokat”), amelyek lehetőséget teremtenek arra, hogy az első evangelizáció tényezői „működésbe léphessenek”, vagyis, hogy hívők és nemhívők valóban találkozhassanak, kapcsolatot tudjanak kialakítani, és őszinte párbeszédbe tudjanak kezdeni. A helyi keresztény közösségek feladata, hogy felismerjék a körülöttük élőkben meglévő igényeket, nyitottságot, fogékonyságot, és ezek alapján, ezekre válaszolva kínáljanak fel kifejezetten – vagy nem egyenesen annak hirdett – evangelizációs programokat.

A válaszadók jelentős része beszámolt arról, hogy különböző típusú lelkigyakorlatoknak és kurzusoknak – amelyek kimondottan az ő igényeikre, hitbéli keresésükre, élethelyzetükre válaszoltak – jelentős szerepük volt istenre-találásukban. Ezekben az élmény (a személyes, egész lényükben megélt megszólíttóság), és az újszerű tudás Istenről, hitről szorosan összefonódott.

Ugyanakkor a beérkezett válaszok közt akadtak olyanok is, amelyek kifejezetten hangsúlyozták a „nem direkt” evangelizációs kezdeményezések fontosságát. Gondolhatunk itt akár kulturális, akár sport vagy egyéb jellegű tevékenységekre is.

A megtérést elősegítő leggyakoribb tényezők vizsgálata során különös hangsúllyal domborodott ki, hogy az evangelizáció munkásai számára ma nélkülözhetetlen, hogy rendelkezzenek a tiszteleten, krisztusi szereteten, önzetlen érdeklődésen alapuló, valódi testvéri párbeszéd képességével. Evvel szorosan összefügg, hogy elemi jártasságra tegyenek szert a mások fokozatosan kibontakozó szemléletmód-formálásának, valamint

52 Vö. ТОМКА М., *Magyar katolicizmus 1991*, Országos Lelkipásztori Intézet, Budapest, 1991, 25. o.

53 Vö. *Evangelii nuntiandi* apostoli buzdítás 5

őszinte, kritikus keresésének elfogadásában, felvállalásában és segítésében, röviden kifejezve: az első evangelizáció „módszertanában”.

A kutatás során tisztán kirajzolódott annak szükségessége, hogy a keresztény közösségek biztosítsák a hitfejlődés folyamatosságát, vagyis teremtsék meg annak lehetőségét, hogy a hit útján elinduló ember mindaddig kapjon megfelelő segítséget keresésében, amíg hitében annyira meg nem erősödik, hogy erős, „önjáró” tagjává válik az egyháznak. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy van hová továbblépnie a kifejezetten első evangelizációs kezdeményezésekből a megtérés útján elinduló embereknek. Ez konkrétan a keresztény életbe szisztematikusan bevezető katekumenátus folyamatába történő bekapcsolódás lehetőségére vonatkozik, és evvel szoros összefüggésben a folyamatos, személyes kísérés biztosítására, amelynek megléte sokak számára egyben a továbblépés alapvető tényezője is.

Általános tapasztalat, hogy a gyakran hihetetlen sok energiát és szervezési időt felemésztő, „kampányszerű”, nagy evangelizációs alkalmak kis határfokúak.⁵⁴ (Legalábbis abban a tekintetben, hogy hány ember mérhető – azaz még az evangelizációs program során „visszaigazolt” – megtérését mozdítják elő. Abból a szempontból bizonyosan gyümölcsözők, hogy a szervezők missziós nyitottságát és képességét erősítik.) Ez az alacsony határfokkal kapcsolatos megállapítás a kutatás eredményeinek tükrében különösképpen akkor mondható igaznak, ha az evangelizációs kezdeményezés során nem születnek olyan emberi kapcsolatok hívők és nemhívők között, amelyek a nemhívő folyamatos haladásának előmozdítói lehetnek, illetve, ha nincs hova, merre továbbvezetni a hit útján elindultakat.

5. A TOVÁBBLÉPÉS IRÁNYAI

Kutatásunk eredményei további vizsgálatok és konkrét teendők lehetőségére is felhívták figyelmünket.

A válaszadói kör folyamatos bővítésével, így a kutatás folytatásával módunkban áll még árnyaltabb képet kapni a megtérésben szerepet játszó tényezőkről és gyakorlati következményeiről.

Ugyanakkor a fiatal- és felnőttkori megtérést elősegítő tényezőkről kirajzolódott legfontosabb megállapításaink az eddigi – a tanulmányunkban is jelzett – reflexiókkal és hivatalos útmutatásokkal együtt további támpontként szolgálhatnak már most is a lelkipásztorok, a katekéták és más pasztorális munkatársak képzésének felülvizsgálatához, és szükség szerinti átalakításához.⁵⁵

Az eddigiekben megfogalmazott, az egyház gyakorlatára vonatkozó következtetések pedig arra ösztönöznek minket, hogy mi magunk is szószólói, valamint lehetőségeink szerint tevékeny előmozdítói és résztvevői legyünk annak a közös összefogásnak, amely

54 Vö. PETERSEN J., *Az evangelizálás, mint életstílus*, KIA, Budapest, 2000, 25. o.

55 Vö. *Magyar Kateketikai Direktórium* 9.2. pontjának bevezető gondolatai.

a magyar egyház további belső megújulását segíti elő elsősorban a fiatalok és a felnőttek katekéziséén, valamint a kifejezett első evangelizációs kezdeményezéseken keresztül.

Ferencz Zoltán, tudományos munkatárs, MTA Szociológiai Kutatóintézet

Dr. Keszeli Sándor, tanszékvezető főiskolai docens, SZHF

Kovács-Krassói Anikó, tudományos segédmunkatárs, SZHF

MELLÉKLET

DEMOGRÁFIAI KÉRDÉSEK

(Kérünk, egészítsd ki, illetve húzd alá a megfelelő részeket!

A válaszadás önkéntes. Az adatokat titkosan kezeljük.)

1. A kérdőív kitöltőjének neme:

1 – férfi

2 – nő

2. Születési ideje: (év)

19..

3. Jelenlegi lakóhelyed (a település neve):

.....

4. Legmagasabb iskolai végzettséged - Karikázd be a megfelelőt!

1 – nem jártam iskolába

2 – általános iskola

3 – szakmunkás-, szakiskolai bizonyítvány, vizsga, mesterlevél, segédlevél, tanonciskola

szakközépiskolai érettség

4 – gimnáziumi érettségi

5 – érettségihez kötött szakképzés (nem szakmunkásvizsga!), technikum, felsőfokú-nak nevezett, diplomát nem adó felsőfokú képzés

6 – főiskolai diploma, felsőfokú technikum

7 – egyetemi diploma

5. Dolgozol-e, folytatsz-e valamilyen rendszeres jövedelemszerző tevékenységet?

1 – igen

2 – nem

6. Te jelenleg olyan vagy, aki

1 – aktív kereső

2 – GYES-en, GYED-en, GYÁS-on lévő

3 – nyugdíjas, öregségi (saját jogon), özvegyi nyugdíjas

4 – rokkant nyugdíjas (leszázalékolt)

5 – munkanélküli

6 – tanuló

7 – háztartásbeli, egyéb inaktív kereső (vagyonából, ingatlana, lakása bérbeadásából él, csak eltartási vagy csak életjáradéki szerződése van), egyéb eltartott (szociális segélyből él, intézményi eltartott, csak gyermekei támogatják, fogyatékos)

7. Foglalkozásodat, beosztásodat tekintve...

- 1 – Felső- vagy középvezető, nagyvállalkozó
- 2 – Szabadfoglalkozású értelmiségi
- 3 – Beosztott, egyéb szellemi foglalkozású
- 4 – Kisiparos, kiskereskedő, egyéni gazdálkodó, vállalkozó
- 5 – Szakmunkás
- 6 – Betanított segéd- vagy alkalmi munkás
- 7 – Tanuló
- 8 – Egyéb

8. Mi a Te családi állapotod?

- 1 – nőtlen, hajadon, egyedülálló
- 2 – házas, egyedül élő
- 3 – elvált, egyedül élő
- 4 – özvegy, egyedül élő
- 5 – nőtlen, hajadon, élettárssal élő
- 6 – házas, házastárrsal élő
- 7 – házas, élettárrsal élő
- 8 – elvált, élettárrsal élő
- 9 – özvegy, élettárrsal élő

9. Mennyi a havi nettó összjövedelmek, akik egy közös háztartásban (közös kasszán) éltek? (Kérünk, számíts be minden bevételt: családi pótlék, gyerektartás, háztáji, másodállás, stb.!)

... ezer Ft

vagy válaszd ki az alábbi kategóriák közül azt, amelyik a Ti háztartásotok havi nettó összjövedelmét jellemzi!

- 1 – 90 000 Ft alatt
- 2 – 90 001 és 120 000 Ft között
- 3 – 120 001 és 150 000 Ft között
- 4 – 150 001 és 200 000 Ft között
- 5 – 200 001 és 300.000 Ft között
- 6 – 300.000 Ft felett

10. Hányan éltek egy háztartásban (egy kasszán)? fő

A HITRE, MEGTÉRÉSRE VONATKOZÓ KÉRDÉSEK

Kérünk, a kereteken belüli helyet használd ki a válaszadásra! Ha valamelyik kérdéshez feltétlenül fontosnak tartod, hogy többet is megossz, külön lapon jelölve írd le!

11. Volt-e részed vallásos nevelésben gyermekkorodban? (Húzd alá a megfelelőt!)

1 – igen

2 – nem

12. Ha igen, röviden összegezd főbb sajátosságait, állomásait!

13. Milyen jelentőséget tulajdonítasz gyermekkori vallásos neveltetésednek felnőttkori megtérésed szempontjából? Mi volt ebben, ami segített a tudatos, felnőttkori hitre jutásban? Mi volt, ami gátolt?

14. Miben látod megtérésed lényegét? (Mit jelent a Te számodra, a Te életedben a megtérés?)

15. Mik voltak azok a tényezők (személyek, események, új ismeretek stb.), amelyeknek döntő szerepük volt abban, hogy felnőttként megtérj? Kérünk, sorold fel, és röviden jellemezd ezeket!

16. Miben lendítettek előre Téged ezek a tényezők? (Mit adtak Neked?)

17. Milyen segítséget kaptál az egyháztól abban, hogy megtérj?

18. Milyen segítséget vártál volna még (milyen segítség jött volna jól) az egyháztól abban, hogy megtérj?